

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE JANDARMADA OKUMA YAZMA FAALİYETLERİ

İSMAİL HAKKI DEMİRCİOĞLU* & ONUR GÜVEN**

ÖZ

Geçmişten günümüze Jandarma Teşkilatı her seviyedeki personelinin eğitimine özel bir önem vermiştir. Bu doğrultuda 1904'te Jandarma Okullarının kurulduğu dönemden itibaren personelin sadece askerî ve mesleki eğitimine değil, sosyal ve kültürel gelişimine de özen gösterilmiştir. Jandarmada mesleki eğitimin dışında özellikle erlere yönelik olarak onların kişisel gelişimlerine sağlayacak bir dizi faaliyet yürütülmüştür. Bu faaliyetlerden birisi, okuma yazma eğitimidir. 20. yüzyılın başında farklı düzeyde görev yapacak jandarmaların okuryazar olmaları gerektiği görüşü ön plana çıkmıştır. Bu süreçte okuma yazma bilmeyen jandarmalar için çeşitli etkinlikler yürütüldüğü görülmektedir. Yürütülen etkinliklerden Jandarma Okuma Yazma Okulu, Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde olup diğer faaliyetlerde de ortak hareket edilmesine özen gösterilmiştir.

Tarihsel yönetime dayalı olarak hazırlanan bu çalışmanın amacı, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e jandarma eğitiminde okuma yazma faaliyetlerini değerlendirmektir. Bu çerçevede ilk olarak Osmanlı'nın son döneminde jandarmada okuma yazma faaliyetleri incelenmiştir. Akabinde 1928 yılında yeni Türk harflerinin kabulünden sonra özellikle jandarma erleri ve gedikli erbaşlara yönelik yeni alfabenin öğretilmesiyle ilgili atılan adımlar ve 1959 yılında açılan Jandarma Okuma Yazma Okulunun çalışmaları değerlendirilmiştir. Bu okullarda

---

* 1. Yazar: Prof. Dr., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi Dekanlığı, Ankara/TÜRKİYE, demircioglu61@yahoo.com

ORCID: 0000-0002-8155-8617

** 2. Yazar: Arş. Gör., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi Sosyal Bilimler Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, onurguven08@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3640-2816

erlere okuma yazmanın nasıl öğretildiği, kullanılan materyaller, ölçme değerlendirme usulü ve derse giren öğretmen kadrosu hakkında bilgiler verilmiştir. Bu çalışmayla ülkemizde jandarmanın belirli dönemlerde erlere yönelik sadece mesleki eğitim vermediği, aynı zamanda okuma yazma bilmeyen erlere okuma yazma kursları planladığı ve bu kursları nasıl yürütüldüğü ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ali Okulları, Er Eğitimi, Jandarma, Okuma Yazma.

LITERACY ACTIVITIES IN GENDARMERIE FROM THE OTTOMAN TO THE PRESENT

ABSTRACT

From the past to the present, the Gendarmerie has given special importance to the training of its personnel at all levels. For this purpose, since the establishment of the Gendarmerie Schools in 1904, attention has been paid not only to the military and vocational education of the personnel, but also to their social and cultural development. Apart from vocational training in the gendarmerie, various activities were carried out especially for the private soldiers to ensure their personal development. One of these activities is literacy education. At the beginning of the 20th century, the idea that the gendarmeries, who would serve at different levels, should be literate came to the fore. In this process, it is seen that various activities were carried out for the illiterate gendarmes. Gendarmerie Literacy School, one of the activities carried out, is within the scope of the Turkish Armed Forces and care was taken to act jointly in other activities.

265

The aim of this study, which was prepared based on the historical method, is to evaluate the literacy activities in the gendarmerie education from the Ottoman Empire to the Republic. In this context, firstly, literacy activities in the gendarmerie during last period of the Ottoman Empire were examined. Then, after the adoption of the new Turkish letters in 1928, the steps taken to teach the new alphabet especially for gendarmerie private soldiers and non-commissioned officers and the work of the Gendarmerie Literacy School which was opened in 1959 were evaluated. In these schools, information was given about how reading and writing was instructed to the privates, the materials used, the assessment and evaluation method, and the teaching staff. With this study, it has been revealed that the gendarmerie in our country does not only provide vocational training for privates in certain periods, but also planned literacy courses for illiterate private soldiers and how these courses were conducted.

Keywords: Ali Schools, Gendarmerie, Literacy, Private Soldiers Education.

GİRİŞ

Sanayi Devrimi ve ulus devletlerin ortaya çıkması özellikle Batı Avrupa’da zorunlu eğitimin yaygınlaşmasına neden oldu. Zorunlu eğitimin temel hedeflerinden birisi, bireyleri okuryazar hâle getirmektir. Bu sebeple özellikle XIX. yüzyıldan itibaren okuma ve yazma modern ulus devletlerin gündemine girmiştir¹. Okuma yazmanın eğitim sistemlerinin önceliklerinden birisi hâline gelmesinin temel gerekçelerinden birisi, Sanayi Devrimi sonrası yaşanan değişime ve bu değişimin ortaya çıkardığı şartları yönetebilecek bireylerin yetiştirilmesidir. Amerika ve Batı Avrupa merkezli yaşanan bu değişim ve dönüşüm geçen yüzyılın başında ülkemizi de etkilemiştir. Cumhuriyet’in kurulmasını takiben okuma yazmanın yaygınlaştırılması, kurucu kadronun en önemli hedeflerinden birisi hâline geldi. Bu çerçevede konuyla ilgili önemli kararlar alındı ve farklı uygulamalar yoluyla okuryazar sayısı artırıldı.

Ulus devletler, okuryazarlığı temel vatandaşlık becerilerinden birisi olarak görmüşlerdir. UNESCO’ya göre okuryazar, gündelik hayatla alakalı sade ve basit bir cümleyi anlamlandırarak okuyup yazabilen kişidir². Ayrıca okuryazar hem kendisinin hem de çevresinin gelişimine katkıda bulunabilecek düzeyde okuma, yazma ve hesap yapma özelliklerini haiz, toplum bilinciyle sorumluluklarını yerine getirebilen kişi şeklinde de tanımlanmıştır³. Bu nitelikler nedeniyle güçlü devletler inşa etmek isteyen toplumlar okuma yazmayı temel vatandaşlık eğitiminin bir parçası olarak görmüşlerdir.

19. yüzyılda ve geçen yüzyılın başında kabul gören okuryazarlığı “geleneksel okuryazarlık” olarak ifade edebiliriz. Geleneksel okuryazarlık, alfabe yoluyla yazılı materyallerin yazılması ve okunması olarak tanımlanabilir⁴. Ülkemizde geleneksel okuryazarlık, Cumhuriyet Dönemi’nde Harf İnkılabı’ndan sonra etkin bir şekilde geliştirilmeye çalışılmıştır. Özellikle geçen yüzyılın ikinci yarısında değişen şartlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda okuryazarlığın türleri de değişmeye başlamış ve eleştirel okuryazarlık, e-okuryazarlık vb. okuryazarlık türleri ortaya çıkmıştır.

¹ Feyzi Öz, **Uygulamalı İlkokuma Yazma Öğretimi**, Anı Yayıncılık, Ankara 1998, s.1.

² <https://unesco.org.tr/dokumanlar/egitim/okuryazarlik.pdf>, Erişim Tarihi: 10.1.2022.

³ Sudi Bülbül, **Türkiye’de Halk Eğitimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1991, s.71.

⁴ Mehmet Kurudayıoğlu, Sait Tüzel, “21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri, Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, S 28, Şubat 2010, s.284.

Bu çalışmanın amacı, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e jandarma eğitiminde okuma yazma faaliyetleri değerlendirmektir. Tarihsel yönetime dayalı olarak gerçekleştirilen bu çalışma doküman incelemesi⁵ anlayışıyla hazırlanmıştır.

I. Osmanlı Jandarmasında Okuma Yazma Eğitimi

1904'te jandarma eğitimine yönelik Balkan coğrafyasında gerçekleşen reform hareketleri kapsamında ilk önce Selanik'te Jandarma Zabitan ve Posta Kumandanları Mektebi ve Jandarma Efrad-ı Cedide Mektepleri kurulmuş; ardından Üsküp'te Jandarma Karakol Kumandanları Mektebi faaliyete geçmiştir⁶. Bu okulların eğitim programlarına bakıldığında Jandarma Teşkilatı içerisinde okuma yazma eğitiminin 1904 yılından itibaren başladığı görülmektedir. Jandarmada niteliği arttırmak için okuma yazmaya önem verilmiştir. Bunun yanında okuma yazma biliyor olmak jandarmada yönetici olacak kişilerde aranan temel şartlar arasına girmiştir⁷.

Balkanlarda gerçekleştirilen tensikat döneminde faaliyete geçen Efrad-ı Cedide Mektepleri teşkilata personel yetiştiren kurumların temeli olarak işlev görmüştür. Jandarma olmak için ilk adımın burada atılması ve o dönemde ihtiyaç duyulan erlere okuma yazma eğitiminin verilmesi mektebi önemli kılan unsurlar arasında yer almaktadır. Bu mektepler sayesinde jandarma eğitimi, teşkilatın temelini oluşturan erlere kadar yayılmıştı. Efrad-ı Cedide Mektebinde jandarma meslek eğitimi, uygulamalı talimler ve okuma yazma öğretilir ayrıca kişinin ahlaki gelişimine yönelikte eğitimler verilmişti.

Üsküp'te faaliyete geçen Karakol Kumandanları Mektebinde tensik heyeti tarafından eğitim-öğretim başlamadan önce bazı subaylar öğretmen olarak görevlendirilmiştir. Mektebe kayıt olup okuma yazma bilmeyen öğrenciler için iki mülazım ve diğer derslere dört subay daha atanmıştır. Tensik heyeti

⁵ Doküman analizi ve incelemesi, tespit edilen verilerin, bunlar yazılı, görsel, birini ve ikinci elden kaynaklar olabilir, içerik olarak ayrıntılı ve sistematik bir şekilde analiz etmek için tercih edilir. Nitel bir araştırma yöntemidir.

⁶ Erol Karcı, "Üsküp Jandarma Karakol Kumandanları Mektebi (1904-1909)", **Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma**, Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu vd., Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s.129; Fatih Demirel, "Osmanlı Devleti'nde Jandarma Eğitimi: Selanik Vilayeti Jandarma Mektepleri", **Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma**, Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu vd., Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s.188.

⁷ Esmâ Nur Halıcı, **Değişim Sürecinde Osmanlı Jandarması'nın Eğitimi Meselesi (1839-1914)**, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2019, s.51.

görevlendirilen personelin mutlaka okuma yazmayı iyi derecede bilmeleri gerektiği vurgulanmıştır⁸. Mektepte okuma ve yazma öğretiminin aksatılmadan devam etmesi için gerekli tedbirler alınmıştır. Eğitim döneminin ramazan ayına denk gelmesi nedeniyle programda problemler olduğu ancak okuma yazma bilmeyen öğrencilerin derslerinin tamamlanması için okul idaresinin açık bulundurulmasının önemli olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Karakol Kumandanları Mektebinde okuma yazma dersi için 120 kuruş maliyetli 60 elif-ba kitabı temin edilmiştir⁹.

Selanik'te açılan Jandarma Mektepleri içerisindeki Posta Kumandanları Sınıfında jandarma erleri, onbaşı ve çavuşlar öğrenci olarak seçilmiştir. Bu sınıfa mensup jandarma personeline teşkilat bünyesinde başlatılan reform hareketi kapsamında okuma yazma zorunluluğu getirildiği için askerî ve mesleki derslerden önce bu eğitime öncelik tanınmıştır. Mektep öğretmenlerinin oluşturduğu programla okuma, yazma ve rakam bilmeyenlere eğitim verilmiş; bunun sonucunda öğrenciler bir emri okuyup kavrayabilecek, tertipli rapor tutabilecek ve karakolun hesaplarını kaydedebilecek seviyeye ulaşmışlardır¹⁰. Posta Kumandanları Sınıfında okutulan derslere bakıldığında hesap, jandarma nizamnamesi, eşkiya takip yöntemleri, asayişin muhafazası ile okuma ve yazma gibi dersler bulunmaktadır¹¹. Öğretim kadrosunda ise Lisan-ı Osmani dersi için muallim olarak Piyade Yüzbaşı Emin ve yardımcısı Süvari Teğmen Rıfat bulunmaktaydı¹².

Selanik Efrad-ı Cedide¹³ Mektebi dersleri arasında Türkçe okuma ve yazma dersi bulunmaktadır. Bu derste okuma yazma öğretilmesinin yanında zabıt varaka ve raporların nasıl oluşturulacağı öğretilmekteydi¹⁴. Genel anlamda mektepteki dersler, öğrencilerin eğitim düzeyleri göz önüne alındığında öğrencilerin anlayabileceği şekilde soru-cevap yöntemi tercih edilmiştir. İlk aşamada öğrencilerin çoğu okuma yazma bilmedikleri için ders kitabından

⁸ Karcı, a.g.m., s.131.

⁹ Karcı, a.g.m., s.132-137.

¹⁰ Demirel, a.g.m., s.191.

¹¹ **Rumeli Vilayat-ı Selâse'de Jandarma Teşkilatı**, Dersaadet 1338, s.53.

¹² Demirel, a.g.m., s.192-193.

¹³ Efrad-ı Cedide, ilk başta Balkanlar'da sonra Anadolu coğrafyasında jandarma eğitimine yönelik gerçekleştirilen reform hareketleri kapsamında açılan bir mekteptir. Jandarma için nitelikli ve okuma yazma bilen kişiler aranmış ancak istenen vasıfları karşılayabilecek personel bulunamayınca Efrad-ı Cedide Mekteplerinin açılmasına karar verilmiştir. Efrad Mektepleri temel eğitimin verildiği bir kurum hüviyeti kazanmıştır.

¹⁴ **Rumeli Vilayat-ı Selâse'de Jandarma Teşkilatı**, s.46.

ziyade sadece anlatım yaklaşımı ile ders işlenmiştir¹⁵. Neticede 1904 yılında jandarma eğitiminde başlatılan tensik faaliyetinin amaçlarından birisi okuma yazma başta olmak üzere jandarma personelinin eğitim düzeyini artırılmasıydı. 1904 yılında mektep müfredatlarında kendisine yer bulan okuma yazma dersi bu tarihten itibaren jandarma eğitiminde önem verilen bir ders hâline gelmiştir.

Balkan coğrafyasında faaliyete geçen jandarma okullarının dışında 1907 yılında İzmir'de Jandarma Mektebi açılmıştır. Burada zabitan, karakol ve posta kumandanlarında sınıflarına mensup öğrenciler eğitim görmekteydi. Subay sınıfına çavuşluktan yükselen ve okuryazar olan dokuz kişi alınmıştır. Karakol ve posta kumandanları sınıfına ise askerlik hizmetini yapmış, okuryazar seviyesi düşük adaylar katılmıştır¹⁶. Bu sınıflarda okuma yazma ve lisan eğitiminden ziyade askerî ve mesleki dersler ağırlıkta olmuştur¹⁷.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Selanik'teki Efrad-ı Cedide Mektebi temel alınarak Trabzon, Beyrut ve Bağdat gibi farklı Osmanlı coğrafyalarında da bu mektep faaliyete geçmişti. Bu okullarda yüzbaşı rütbesinde bir müdür ve ayrıca eğitim-öğretimden sorumlu heyet bulunmaktaydı. Dersler iyi eğitim görmüş subaylar tarafından yürütülmekteydi. İlk aşamada eğitim süresi talim görmüş erler için 2 ay; talim görmemiş erler içinse 3 ay olarak belirlenmiştir¹⁸. Talim görmemiş erlerden kastedilen askerlik hizmetini yapmamış olan ve jandarma mesleğinde olduğu hâlde hiç mektebe gitmemiş olan kişilerdi. 1913 yılında Efrad-ı Cedide Mekteplerinin eğitim programı düzenlenerek müfredat yayınlanmıştır. Bu programda mesleki dersler, sağlık dersi ve genel kültür dersleri (tarih, coğrafya, imla ve kitabet gibi) yer almaktaydı¹⁹.

1918 yılında jandarma mektepleri, alay kuruluşu altında birleştirilmiş ve yeni bir talimatname yayınlanmıştı. Bu alay içerisinde Efrad-ı Cedide ve Karakol Kumandanları Mektepleri için ayrı bir müfredat programı geliştirilmiştir.

¹⁵ Demirel, a.g.m., s.199.

¹⁶ Biray Çakmak, "İzmir Jandarma Mektebi (1907-1911)", **Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma**, Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu vd., Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s.161.

¹⁷ Dersler şunlardır; Talim ve terbiye-i askeriye, Usul-ı muaşeret, Ahlak, seferiye ve endahat nazariyat ve ameliyatı, Tarih ve coğrafya-yı Osmani, Jandarma nizamnamesi, Jandarma muharrerâtı, Jandarma vezâ'if-ı ameliyye ve hususiyyesi, Amelî ve muhtasar hukuk ve ceza. Bk. a.g.m., s.161.

¹⁸ Halim Alyot, **Türkiye'de Zabıta**, Polis Akademisi Yayınları, Tıpkı Basım, Ankara 2008, s.481.

¹⁹ Alyot, a.g.e., s.482.

Genel anlamda programdaki dersleri jandarma nizamnamesi, malumatı hukukiye ve kanuniye, hıfzıssıhha, akait-i diniye, hesap, coğrafya ve Osmanlı tarihi ile imla ve kitabet şeklinde sıralamak mümkündür²⁰. İmla ve kitabet isimli derste yer alan konu başlıkları şöyledir: Türkçede yer alan başlıca Arabi ve Farsi kelimeler ve lügat, seçilmiş parçalardan imla kurallarını öğrenme ve jurnal, takrir, zabıt varakaları tertip edilmesi ve meydana getirilmesi²¹. Burada görüldüğü üzere önceki dil derslerinde verilen eğitimden farklı konular mevcuttur. İlk lisan dersleri daha çok alfabe öğretimi ve temel düzeydeki bilgilere yönelik olmasına karşın, imla ve kitabet dersinin daha ileri düzeyde olduğu tespit edilmektedir.

II. Cumhuriyet Dönemi'nde Jandarma Er Eğitiminde Okuma Yazma Eğitimi

Jandarma Teşkilatının bağlı olduğu kurum dönem dönem farklılık göstermiştir. Bu bağlılık durumu jandarma eğitimini de etkileyen faktörler arasında yer almıştı. Bu sebeple Jandarma Teşkilatı için çıkarılan ve kurumun yapısı bakımından temel teşkil eden bazı kanunları burada ifade etmekte fayda vardır. Çünkü Jandarma Umum Kumandanlığı²² eğitim yönetmeliği açısından Genelkurmay Başkanlığına bağlıydı. Bu durum Türk Silahlı Kuvvetlerinde eğitim alanında yapılan değişikliklerden ve çıkarılan kanunlardan jandarmanın da etkilendiği göstermektedir.

Cumhuriyet ile birlikte gelen reformlar ve kanun hükümlerinin ülke çapında yaygınlaştırılmasında jandarmanın rolünün belirlenmesi, ülkede huzurun düzenli bir şekilde tesis edilmesi için Jandarma Teşkilatı kapsamlı bir kanuna ihtiyaç duymaktaydı. Bu kapsamda teşkilatın ihtiyaçlarına cevap verebilecek ve jandarmanın görev sınırlılıklarını belirleyecek kanun, 1706 sayılı Jandarma Kanunu adıyla yürürlüğe girmiştir²³. Kanunun ikinci maddesinde jandarmanın vazife ve hizmet açısından İçişleri Bakanlığına; askerî talim ve terbiye

²⁰ İsmail Demircioğlu, Ebru Demircioğlu, İnanç Genç, "Jandarma Alay Mektepleri Öğretim Programı", **Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma**, Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu vd., Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s.121.

²¹ **Efradı Cedide ve Karakol Kumandanları Alay Mektepleri Ta'limatnamesi**, Jandarma Matbaası, Dersaadet 1334, s.44.

²² Jandarma Teşkilatının adı 1953-1961 yılları arasında Jandarma Umum Kumandanlığı şeklindedir. 1961'den sonra ise Jandarma Genel Komutanlığı adını almıştır.

²³ Jandarmanın temel kanunu olarak ifade edilen bu kanun 1930 yılında yürürlüğe girmiştir. Bk. Adnan Erginsoy, **1706 sayılı Jandarma Kanununun Şerhi**, Jandarma Genel Komutanlığı, Ankara 1937, s.11.

hususunda ise Büyük Erkan-ı Harbiye Reisliğine bağlı olduğu belirtilmektedir²⁴. Bu sebeple Türk Silahlı Kuvvetlerinin okuma yazma seferberliklerine yaptığı katkılar, bu konuda çıkan kanun ve yönetmelikler doğrudan Jandarma Teşkilatını da ilgilendirmektedir²⁵.

Cumhuriyet'le beraber diğer bazı kurumlarda olduğu gibi Osmanlı'dan gelen jandarma eğitim geleneği bazı değişikliklerle devam ettirilmiştir. Bu çerçevede Millî Mücadele Dönemi'nde kapatılan Efrad-ı Cedide Mektepleri, Cumhuriyet'in ilanı ile İstanbul, Çanakkale, Kayseri, Adana, İzmir, Giresun, Kars ve Diyarbakır'da yeniden faaliyete geçmiştir. Bu mektepler, aylar şeklinde teşkilatlandırılarak taburlara ayrılmıştır. Taburlarda karakol kumandanları dışında acemi erlere yönelik de eğitim verilmiştir. Efrad-ı Cedide Kanunu'nun çıkarılmasıyla birlikte Jandarma Er Okulları, emir komuta ve idarelerinin tek bir elden yapılması için Jandarma Er Okul Ayları şeklinde düzenlenmiştir²⁶. Bu düzenlemeyle okullar daha sistemli bir hâle gelmiştir.

1925 yılında Jandarma Efrad-ı Cedide ve Karakol Kumandanları Sınıfları ile Jandarma Zabıt Mektebinin bazı kısımları için müfredat oluşturulmuştur. 1918 yılında hazırlanmış olan Efrad-ı Cedide ve Karakol Kumandanları Aylık Mektepleri Talimatnamesi'ndeki müfredattaki dersler arasında benzerlikler mevcuttur. 1925'te hazırlanan program alanında uzman bir heyet tarafından hazırlanmış, Heyet-i Fenniye adı verilen bu heyet okullara gönderilen müfredat programının tatbik ve takibi görevini üstlenmiştir²⁷. Efrad-ı Cedide Sınıfında yer alan dersler başlıca; okuma yazma, elif-ba, hesap, jandarma neferinin vezâifi, hıfzıssıhha ve malumat-ı diniye ve ahlakiye şeklindedir²⁸. 1925 yılına ait bu program, jandarma erlerine okuma yazma öğretmek için başlatılmıştır. Aylık merkezlerinde bulunan bir eğitim kurumu olarak Efrad-ı Cedide Mektepleri daha çok okuma yazma bilmeyenlerin sevk edildiği bir

²⁴ "Jandarma Kanunu", <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1526.pdf>, Erişim Tarihi: 10.1.2022.

²⁵ 1930 yılındaki kanundan sonra Jandarma Teşkilatı için 1983 yılında kapsamlı bir kanun daha çıkarılmıştır. Orada da Jandarma Genel Komutanlığının, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olduğu ve Silahlı Kuvvetlerle ilgili görevlerle birlikte eğitim ve öğrenim bakımından Genelkurmay Başkanlığına bağlı olduğu ifade edilmektedir. "Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu", **Düstur**, Tertip: 5, C 22, Kanun No:2803, 1983.

²⁶ Efrad-ı Cedide Kanunu 1931 yılında yürürlüğe girmiştir. Alyot, **a.g.e.**, s.483.

²⁷ "Jandarma Efrâd ve Zabıt Mektepleri Ders Programı", **Jandarma Evamir Mecmuası**, S 199, 1925, s.160.

²⁸ A.g.m., s.161.

eğitim kurumu vasfı taşımaktadır²⁹. Ayrıca şunu da belirtmekte fayda vardır ki okuma yazma seviyesinin düşük olması sebebiyle dersler anlatıma dayalı işlenmiştir³⁰.

Mekteplerdeki erlerin çok azı okuma yazma bilmekte, kalan kısmı ise hiç eğitim almamış kişilerden oluşmaktaydı. Ancak Meşrutiyet Dönemi'nde, Anadolu'da jandarma tensikatının başlarında açılan jandarma mekteplerine, Rüştüye ve İdadiye eğitimi almış öğrenciler geldiği için mektepte okuryazar sayısı yüksekti. İlerleyen dönemlerde ise Cumhuriyet'in ilanına müteakip jandarma okulları için oluşturulan öğrenci kaynağının değişmesiyle okuryazar sayısı azdır³¹. Bu sebeple gelen erlerin eğitimi okuma yazma üzerine yoğunlaşmıştı. Okuryazar olmayan erler için program düzenlenmiş ve ders içerikleri sadece sözlü anlatım şeklinde gerçekleşmiştir³².

Erlere ders verecek öğretmenlerin küçük zabıtanandan yani mektepte bulunan öğretmen onbaşı ve çavuşlardan seçilmesi öğrencilere kolaylık sağlayacağı mektep idaresi tarafından belirtilmiştir³³. Bunun sebebi olarak küçük zabitanın rütbe ve mevki olarak erlere yakın olması, erlerin anlayabileceği tarzda ders anlatabileceği ve her neferin sorunlarını ayrı ayrı dinleme imkânına sahip olabileceği gerekçe olarak gösterilmiştir. Yine mektep idaresince erlere okuma ve yazma öğretecek öğretmen subaylara, muhatap oldukları topluluğun düzeyine inmesi ve onlarla birlikte yol alarak tam öğrenemedikleri hususları iyice tetkik etmeleri tavsiye edilmiştir³⁴.

1928 yılında gerçekleşen Harf İnkılabı'yla beraber Atatürk tarafından "yaygın eğitim ilkesi" benimsenip yurt genelinde buna yönelik adımlar atılmıştır. Millet Mektepleri ve Halkevlerinin faaliyetlerinin dışında orduda da okuma yazma öğretimine önem verilmiştir³⁵. Yaygın eğitimin uygulanmasında ordu,

²⁹ Demircioğlu, vd., a.g.m., s.120.

³⁰ Demirel, a.g.m., s.199.

³¹ "Jandarmada Muallimlik Sanatı", **Jandarma Mecmuası**, C 6, 1926, s.152

³² A.g.m., s.152-153.

³³ A.g.m., s.153.

³⁴ A.g.m., s.154.

³⁵ Ordu mensubu personelin okur-yazar olması her dönem için önemli görülen bir durumdu. Orduda okuma yazma faaliyetleri sadece Harf Devrimi ve sonrasındaki yaşanan gelişmelerle başlamamıştır. 1923 yılında orduya katılan askerlere okuma yazma eğitimi verebilmek için Erkan-ı Harbiyeye yazılan yazıda ödenek talep edildiği tespit edilmiştir. Cumhuriyet'i ilan eden kadronun ordu personelinin okur yazar hâle getirmek ve bunun akabinde eğitim seviyesini yükseltme çabaları, uygulanan temel politikalar arasında yer

üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmeye tüm imkân ve kabiliyetiyle gayret etmiştir. Bu kapsamda ilk aşamada ordu saflarına katılan erlere askerî eğitim etkinliklerini takip edebilmesi için bir-iki ay süreli okuma yazma öğretilmesi planlanmıştır³⁶.

Atatürk Dönemi'nde askerliği onbaşı ve çavuş rütbesinde yapmış olanlardan okuma yazmayı iyi derecede öğrenen istekli kişiler, az nüfuslu (nüfusu 400'den az) köylere öğretmen olarak gönderilmişlerdir. Atatürk'ün önerisi olan bu görüş, dönemin ilköğretim genel müdürü İsmail Hakkı Tonguç'a iletilmiş ve Tonguç, ön araştırma yaparak bu görüşün faydalı olacağını belirtmiştir. Askerlik vazifesini yapmak için orduya alınan erler mesleki eğitim tecrübesiyle birlikte sekiz aylık bir eğitimden geçip başarılı olmaları hâlinde köylere öğretmen olarak atanmışlardır. Burada başta okuma yazma olmak üzere hesap, coğrafya ve Türk tarihi gibi temel nitelikte dersler vermişlerdir³⁷. Ordunun vatandaşın okuma yazmasına yönelik ilk faaliyetleri bu şekilde gerçekleşmiştir.

Cumhuriyet idaresinin cehaletin önüne geçmek amacıyla yaptığı hamlelerden olan Millet Mektepleri ve Harf Devrimi sonrasında Türk Silahlı Kuvvetleri, okuma yazma konusunda önemli adımlar atmıştır. Ordu, silahaltına aldığı eğitim seviyesi düşük binlerce askere okuma yazma, vatandaşlık, matematik ve sağlık bilgisi gibi dersler vermiştir³⁸. Türk Silahlı Kuvvetleri erlere yönelik organize ettiği eğitim faaliyetleriyle ordunun ve halkın ihtiyaç duyduğu sahalarda temel bilgi ile mesleki yetkinlikler kazandırmıştır. Askeriye "halk okulu"³⁹ kimliğiyle erlere temel vatandaşlık becerilerinin bir kısmını kazandırmaya çalışmıştır.

Millet Mektepleri ve askeriyenin girişimleri neticesinde ülke genelindeki okuma yazma sayısında artış kaydedildiği görülmektedir. Özellikle Millet Mekteplerinin faaliyete geçmesiyle 1928-1935 yılları arasında halkın okuma

almaktaydı. Bk. **BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi)**, Muamelat Genel Müdürlüğü, 51-336-5/ 11.08.1923.

³⁶ Şerafettin Yamaner, **Atatürkçü Düşüncede Ulusal Eğitim**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1999, s.120.

³⁷ Mehmet Bilir, "Türkiye'deki Eğitim (Okuma-Yazma) Kampanyalarının Halk Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C 38, S 2, 2005, s.110.

³⁸ Niyazi Altunya, "Türk Silahlı Kuvvetleri Okuma Yazma Okulları (Ali Okulları: 1959-1975)", **Yetişkin Eğitim Dergisi**, C 1, S 1, 2018, s.118.

³⁹ Bilir, a.g.m., s.111.

yazma becerisi gelişim göstermiştir. Millet Mekteplerinde okuma yazma öğrenen kişi sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir⁴⁰;

Tablo 1. Maarif istatistiklerine göre Millet Mekteplerinde 1928-1935 yılları arasında okuma yazma öğrenen kişi sayısı.

Tarih	A Dersliklerinde Okuma Yazma Öğrenenler	B Derslikleri Okuma Yazma Öğrenenler
1928-1929	485.632	111.378
1929-1930	206.241	56.182
1930-1931	146.822	41.489
1931-1932	88.045	20.425
1932-1933	74.926	16.009
1933-1934	31.163	9.688
1934-1935	53.327	12.925

Yeni kabul edilen harflerin tatbiki noktasında Jandarma Emirler Mecmuası'nda konuyla alakalı çeşitli yazılar kaleme alınmış ve eğitimlerin yeni harflerle yapılması gerekliliği vurgulanmıştır. Mekteplerdeki bütün derslerin ve yapılan yazışmaların yeni harflerle okunup yazılması emri ilgili birliklere dağıtılmıştır. Efradın ve Karakol Kumandanları Sınıfının yeni harfleri okumak ve yazmak konusunda ilerlemesi sağlanacak ve ders notlarının mektep idaresi tarafından yeni harflerle hazırlanması sağlanacaktır⁴¹.

İmla problemleri nedeniyle ders içerik ve notlarının hazırlanması sürecinin uzaması olası bir durumdu. Jandarma Umum Kumandanlığı, bu sorunun önüne geçmek ve 1928-29 devresinin eğitim-öğretim anlamında bir kayıp yaşamaması maksadıyla mektep komutanlıklarına bilgilendirmeler yapmıştır. Burada amacın imla olmadığı; ilk aşamada harfleri okumak, yazmak ve cümle oluşturmanın önemli olduğu vurgulanmıştır. Cümle kurma sorunu ortadan kalktıktan sonra ders notlarındaki imla hatalarının zamanla düzeleceği belirtilmiştir. Ayrıca er bölüklerinin ders notu tutma ihtiyacı olmadığı için Türkçe ve hesap derslerine yeni harfler ile çalışarak bir dönem içerisinde okuyup yazma bilmeyen neferin kalmaması gerekliliği üzerinde

⁴⁰ **Maarif İstatistiği Millet Mektepleri Faaliyeti 1928-35**, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Hüsûnatabiat Matbaası, İstanbul 1935, s.71.

⁴¹ "Yeni Harflerle Tedrisat", **Jandarma Emirleri Mecmuası**, No: 284, 1928, s.477.

durulmuştur⁴². Ancak dönemin eğitim şartları ve öğrenci düzeyleri düşünüldüğünde okuma yazmanın yaygın bir şekilde ve kısa sürede öğretilmeyeceği açıktır.

Erlerin tamamının eğitimdeki zorluklar ne olursa olsun muhakkak okuryazar duruma getirilmesi gerektiği önemle üzerinde durulan konuların başında gelmekteydi. Teşkilat içerisinde özellikle kış döneminde seyyar jandarma alayları dâhil birçok birlik toplu hâlde bulunacağı ve mevsim şartları sebebiyle ders ve talime daha fazla zaman ayrılacağı için erlerin kısa zamanda okuyup yazma öğreneceği yönünde bir beklenti oluşmuştu⁴³. Seyyar alaylar için kış mevsimi fırsat görülürken sabit jandarma kıta merkezlerinde yeni harfler için kurslar oluşturularak aralıksız olarak okuma ve yazma eğitimine devam edileceği yönünde karar alınmıştır⁴⁴.

1928 yılında sabit jandarma kıtalarındaki okuma yazma eğitimiyle ilgili bazı kurallar belirlenmişti. Bu kurallar aşağıdaki gibidir⁴⁵:

1-Üç ay boyunca talim ve terbiyeye yapacak olan jandarma personeli, birinci ay içerisinde yeni Türk harflerini okuyup yazmayı öğrenmeli ve daha sonra cümle kurabilecek düzeye gelmelidir. Bunu başarmak için her sabah müzakere usulüyle bir ders saati bu konu için ayrılmalıdır.

2-Sabit kıtalarda talim ve terbiye raporlarına ek olarak bir de cetvel oluşturularak dersin öğretmeni tarafından ciddi şekilde erlerin okuma yazma konusundaki derecesi ölçülecektir.

3-Her kıtaya yazı makinesinin gönderilmesi gerektiği ancak bütçeden dolayı elle yazılan yazıların daha okunaklı hazırlanması icap etmektedir.

4-Arapça ve Farsça kelimelerden uzak durulacağı ayrıca uzun yazılarda evrakın sol köşesine kısaca açıklama maiyetinde yazı yazılmalıdır.

Yukarıdaki maddelerden görüleceği üzere yeni harflerin kabulünden sonra Jandarma Teşkilatı vakit kaybetmeden çalışmalara başlamıştır. Amaç tüm erlerin okuyup yazmayı öğrenerek Cumhuriyet'in getirdiği ilke ve inkılapları özümseyip halka layıkıyla hizmet etmesini sağlamaktır. Jandarma erlerinin okuma yazma derecesiyle ilgili 1929 yılında çalışma cetveli yayımlanmıştır.

⁴² A.g.m., s.477.

⁴³ A.g.m., s.477-78.

⁴⁴ A.g.m., s.478.

⁴⁵ A.g.m., s.478.

Yapılan genel istatistikte erlerin %50 oranında yeni harfleri okuyup yazdıkları anlaşılmış ancak bu netice Umum Kumandanlığınca yeterli görülmemiştir. Daha sonra mektebe alınacak olan erlerin Millet Mekteplerinde kurs görmüş olarak gelecekleri için onların eğitimleri daha kolay olacağı düşünülmekteydi. Bu vesileyle Sabit ve diğer kıtalarda Er Mekteplerinde olduğu gibi okuyup yazma bilmeyen nefer kalmaması yönünde birliklere yazı gönderilmiştir⁴⁶.

1928 yılında İçişleri Bakanlığının yayımladığı yazıda okuma yazma öğretimi konusunda jandarmanın önemi ifade edilmektedir. Yeni yazının halk arasında süratli bir şekilde öğretilmesi ve eğitimin yaygınlaştırılmasında öncü bir vaziyette olan jandarmadan mümkün olduğunca faydalanabilmek için İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan resimli yeni yazı levhaları bütün jandarma kıtaları ve hudut tabularına gönderilmiştir. Bu levhaların halkın yeni yazıyı öğrenebilmesinde önemli bir rehber olacağı düşünülmekteydi. Bu sebeple yeni harflerin erlere öğretilmesine kıymet verilmesi; halkın bütün işlerde yegâne müracaat yeri olan karakollara, büyük köylerin camii ve kahvehanelerine ilgili afişlerin yapıştırılmasına özen gösterilmesi gerektiği bildirilmiştir⁴⁷.

Jandarma Teşkilatı yeni harflerin öğretiminin yanı sıra dilde sadeleşme çalışmalarına da önem vermiştir. Alfabenin değişmesiyle birlikte dil ve yazı arasındaki bir kopukluk ortaya çıkmıştı. Çünkü alfabe değişikliğiyle çoğu Arapça ve Farsça sözcüğün yazımı için uygun harfler yoktu. Atatürk'ün önderliğinde Türkçeyi çağdaş seviye çıkarmak ve dil anlamında tüm gereksinimleri karşılayabilecek yetkinliğe ulaştırmak amacıyla dilde sadeleşme çalışmalarına başlanmıştır. Türk dili, yazı değişimiyle uyumlu hâle getirilerek eğitim ve öğretimde birlik sağlamak hedeflenmiştir⁴⁸. Bu hedeflere karşın eski Arap harfleriyle yazılmış hiçbir ilmî, fennî ve edebî kıymeti olmayan kitapların jandarmalar tarafından ucuza satın alınarak okunduğu ve karakollarda bulundurulduğu tespit edilmişti. Yeni harflerin kolaylıkla alışılmasını engellediği düşünülen bu durumun önüne geçilmesi için Kumandanlık kaleminden ilgili birimlere uyarı yazıları gönderilmiştir⁴⁹.

⁴⁶ “Efradın Okuması Hakkında”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 294, 1929, s.85.

⁴⁷ “Yeni Harflerle Tedrisat”, s.479.

⁴⁸ Yamaner, **a.g.e.**, s.104-105.

⁴⁹ “Arap Harfleriyle Yazılmış Kitapların Okunmaması”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 308, 1929, s.240.

Jandarma efradının yeni Türk alfabesiyle okuyup yazmaya alışana kadar sıklıkla Arap harflerinin kullanılmaması yönünde Jandarma Umum Kumandanlığı tarafından uyarılar yapılmıştır⁵⁰. Yazılan resmî yazıların “öz Türkçe” olmasına dikkat edilmiş; yazılar yazılırken Arapça ve Farsça tamlamalardan uzak durularak öz Türkçe kullanılacağı bildirilmiştir⁵¹. Ayrıca öz Türkçe karşılığı bilinen yabancı kökenli kelimeler listeler şeklinde Jandarma Mecmuası'nda yer almıştır. Böylece jandarma efradının Türkçe kelimelere alışması ve kullanması kolaylaştırılmaya çalışılmıştır⁵².

II.1. Okuma Yazma Eğitiminde Ölçme-Değerlendirme ve Müfredatlar

Türk Silahlı Kuvvetleri ve jandarma bünyesinde okuma yazma öğrenen erlere ilk başlarda herhangi bir vesika veya kurs bitirme belgesi verilmemekteydi. Bu durumun ordudan okuma yazma öğrenerek terhis olan erlerin bir işe girmek istedikleri zaman Millet Mektepleri vesikası sorulduğu ve tekrardan bu mekteplerde eğitim zorunluluğu doğurduğuna yol açtığı tespit edilmişti⁵³. Bu kapsamda Büyük Erkân-ı Harbiye Reisliği, okuma yazma eğitimi alan ve bunda başarılı olan erlere bir imtihan sonucunda vesika verilmesini kararlaştırmıştır. Bunun sonucunda jandarmada da vesika verilmesi için gerekli hazırlıklar başlatılmıştı. Mekteplerdeki erler, altı aylık süreç sonucunda okuma yazma hususunda sınava tabi tutulacaklar ve bu sınavın icrasına mahalli maarif idarelerince öğretmen atanacaktır⁵⁴.

Yapılan sınavlarda Jandarma Umum Kumandanlığı tarafından gönderilen derecelendirme ölçüsüne göre not verilecekti. Kazanan erlere maarif idarelerince vesika verilmesi kararlaştırılmıştı. Sınav yapılması ve sınav sonucunun tespiti hem mektep komutanlarının hem de maarif idaresi tarafından görevlendirilen öğretmenlerin gözetiminde olacaktı⁵⁵. Mekteplerde ilk kurs sonucunda okuma yazma vesikası alamayan erler, daha sonra sabit

⁵⁰ “Arap Hurafatının Kullanılmaması Hakkında”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 290, 1929, s.49; “Arap Harflerinin Kullanılmaması Hakkında Baş Vekâletin Emirleri Sureti”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 420, 1934, s.200.

⁵¹ “Yazıların Öz Türkçe Yazılması Hakkında”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 380, 1932, s.402.

⁵² “Dilimizin Öz Türkçe Yazılması Hakkında”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 392, 1933, s.221-224; “Öz Türkçe Hakkında”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 394, 1933, s.268-270.

⁵³ “Okuma Yazma Vesikaları Hakkında”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 418, 1934, s.189.

⁵⁴ A.g.m., s.419.

⁵⁵ A.g.m., s.420.

kıta talim merkezi ve seyyar taburlara gitmekteydi. Görev yerlerinde altı ay kadar tekrar okuma yazma eğitimi verilerek sınav yapılmış ve vesikanın alınması sağlanmıştır. Ayrıca ikinci altı ayda da başarısız olunursa bu sefer terhis olmadan evvelki devre ile yeniden okuma yazma eğitimi verilmiştir. Burada amaç ne olursa olsun terhis olan ere layığıyla okuma yazma öğretmekti⁵⁶.

1934 yılında Jandarma Umum Kumandanlığınca Çanakkale Mektepler Komutanlığı başta olmak üzere diğer jandarma birliklerine erlerin okuma yazma derecesini göstermek için bir çizelge gönderilmiştir. Burada verilerin tek elden düzenli bir şekilde toplanması için hangi usul ve esasların olması gerektiği belirtilmiş, bu esaslar sonucunda not verilmesi emri iletilmiştir. Bu esaslara göre hazırlanan çizelge aşağıdaki gibidir⁵⁷;

Tablo 2. Okuryazar miktarı ve bir devre (mektebe başladığı dönem) esnasında yetiştirilenler miktarı ve yüzdeleri (örnek tablo)

Kıt' ası	Devresi	Mevcudu	Çok iyi	% si	İyi	% si	Orta	% si	Zayıf	% si	Çok iyi	% si	Muallimin düşünceleri
1. Bl.	Başlı												
	Sonu												
2. Bl.	Başlı												
	Sonu												

Yukarıdaki tablo gibi hazırlanan veriler her kurs sonunda Umum Kumandanlığına rapor şekline sunulmaktaydı. Kumandanlık buna göre mektepler için yeni program oluşturabilmekte veya verilen eğitimi destekleme yoluna gidebilmekteydi⁵⁸.

⁵⁶ A.g.m., s.419-420.

⁵⁷ "Okur Yazar Cetvel ve Dereceleri Hakkında", **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 409, 1934, s.88.

⁵⁸ Derecelerin esasları ise şöyle belirlenmiştir;

Çok iyi: İmla hatası çok az (bir sayfada azami bir veya iki hata), yazı düzgün ve okunaklı
İyi: İmla hatalı (bir sayfada azami beş hata) yazı okunaklı, okuduğunu anlar rapor, şikâyetname ve ihbarnameyi orta derecede tanzim eder.

Orta: Cümle yazarlar (bir satırda ancak iki hata) yazı okunabilir.

Zayıf: Kelimeleri anlaşılmaz, yazılar yardım alınarak ancak okunabilir.

Çok zayıf: Yalnız harfleri ve rakamları yazıp okuyabilirler.

2. Devre başındaki okuryazar miktarları her devre başında Jandarma Umum Kumandanlığına bildirilmesi gerekmektedir. Bk. a.g.m., s.409.

Harf Devrimi ve sonrasında jandarmada başlayan okuma yazma bilmeyen erlere kurs açma girişiminin neticelerini Jandarma Umum Kumandanlığına gönderilen raporlarda görmek mümkündür. 1929 yılına ait bütün jandarma kıta ve er mekteplerinin talim ve ders açısından değerlendirmeye yönelik Jandarma Mıntika Müfettişleri tarafından bir metin hazırlanmıştır. Burada mekteplerde yürütülen talim ve terbiye, atış, dersler ve spor aktiviteleri ile ilgili ayrıntılı rapor Umum Kumandanlığına sunulmuştur⁵⁹. Efrat Mekteplerinde dersler iki kısma ayrılmıştır. Birincisi okuryazarlık, ikincisi ise mesleki ve askerî harekât bilgileridir. Okuryazarlık hakkında 1929 senesi için şu bilgiler verilmektedir: Askerlik şubelerinden mekteplere gelen yeni erler arasında %25 oranında okuryazar bulunmakta ve devre sonucunda toplam mevcudun %80'i iyi; %20'siyse zayıf derecede okuryazar olarak kıtalara gönderilmiştir. Kıtalarda zayıf olan erler takip edildiği takdirde tüm erler tamamen okuryazar olabilecekti⁶⁰.

Mekteplere gelen erler, öğrenim düzeylerine göre bölüklere ayrılmıştır. Devrelerin talim ve derslerinde kolaylık ile subayların iyi çalışması ve erlerin yetiştirilmesinde birlik olması için gelen erlerin okuryazarlığı, muhit ve yaşayışına göre yeteneği gözetilerek bölüklere verilmişlerdir. Eğitimlerden iyi sonuç alınabilmesi için yeni oluşturulan bir bölük tamamen yetenekli ve okuryazar, diğer bölük tamamen okuma yazma bilmeyen şekilde düzenleme yapılmaması gerektiği tavsiye edilmiştir⁶¹. Piyade taburları olarak isimlendirilen kısımlarda erlerin daha nitelikle olduğu tespit edilmiştir. Buradaki erler, nazari bilgi konusunda iyi derecede olup okuryazarlığı ileri seviyededir. Bunların çoğunluğu okuma yazma konusunda maarif heyetinden vesika almışlardır⁶².

Jandarma Nefer/Efrat/Er Mekteplerinde okuma yazma ders ve kursları neticesinde başarı gösteren bölüklere, ders ve bölük komutanlarına ödül verilmekteydi. Bu ödüller diğer bölükleri teşvik edici olup, buradaki maksat erlerin kısa sürede okuyup yazmayı öğrenebilmesini sağlamaktı. 1932 yılındaki er mekteplerinden Umum Kumandanlığına gönderilen rapor tetkik edilmiş ve her mektebin birinciliğini kazanan bölüklerinin isimleri ile

⁵⁹ 1929 Senesi Bütün Jandarma Kıt'a ve Efrat Mekteplerinin Talim, Ders, Spor İşleri ve Tenkidi, Jandarma Matbaası, 1930, s.2-16.

⁶⁰ 1929 Senesi Bütün Jandarma Kıt'a ve Efrat Mekteplerinin..., s.5

⁶¹ 1929 Senesi Bütün Jandarma Kıt'a ve Efrat Mekteplerinin..., s.7

⁶² 1929 Senesi Bütün Jandarma Kıt'a ve Efrat Mekteplerinin..., s.9.

yetiştirdikleri okuryazar efradın derecelerini gösteren bir çizelge yayımlanmıştır. Bu çizelge aşağıdaki tabloda gösterilmiştir⁶³;

Tablo 3. Jandarma Nefer Mekteplerinin 1932 Senesi Mayıs Devresine Ait Okuma Yazma Müsabakalarındaki Dereceleri

Kıtası	Bölüğü	Bölük Mevcudu	Çok iyi	İyi	Orta	Ortaya yakın	Toplam	Kazanılan Dereceler
8. Mektep	1	126		85	31	10	126	1
4. Mkt.	3	108		63	38	6	107	2
3. Mkt.	4	124	15	55	30	15	115	3
7. Mkt.	1	124		59	42	17	118	4
2. Mkt.	4	128		39	64	22	125	5
10. Mkt.	3	117	17	38	38	24	117	6
11. Mkt.	1	120	16	14	60	12	102	7
1. Mkt.	2	122	20	35	25	20	100	8
5. Mkt.	4	112	2	21	39	33	95	9
9. Mkt.	5	128	2	33	28	34	97	10
6. Mkt.	1	120		34	5	21	60	11
12. Mkt.								12

Yukarıdaki tabloya göre 8. mektebin birinci bölüğü diğer bölüklerde daha fazla kişiye okuma yazma öğretmek birincilik kazanmıştır. Bu sebeple bölüğün kumandanı Yüzbaşı Şükrü Efendiye mükâfat olarak 50 lira ikramiye verilmiştir. Umum Kumandanlığından Mareşal Fevzi Paşa, diğer subaylardan da böyle başarılar kazanmalarını beklediklerini ifade etmiştir⁶⁴.

1932 yılında Ordu İkrâmiye Nizamnamesi yayımlanmış, atışlar ve talim terbiye hususlarında başarı gösterenlerin hangi usul ve esasta ödül alacağı belirlenmişti. Buna göre okuyup yazma ikramiyesinde bölüklere yeni katılan erler (kara, deniz, hava-jandarma dâhil) bir yıl görülen eğitimin sonunda okuma yazma öğrenme seviyelerine göre oluşturulan heyet tarafından sınava tabi tutulurlardı. Başarı gösteren bölük kumandanı ve öğretmenine çeşitli ikramiyeler verilirdi⁶⁵. 1932 senesinde Seyyar Jandarma Taburlarının talim

⁶³ “Okur Yazar Efrat Yetiştirme İşinde Mükâfat Kazanan Yzb. Şükrü Ef. H.”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 391, 1933, s.187.

⁶⁴ A.g.m., s.186

⁶⁵ “Ordu İkrâmiye Nizamnamesi”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 371, 1932, s.279.

terbiye ve faaliyet raporları incelenmiş, 9. Seyyar Taburu 2. Bölük Kumandanı Yzb. Lütfü Bey'e efradını diğer bölüklere örnek olacak şekilde yetiştirdiği için 75 lira; 2. Seyyar Taburun Süvari Bölüğü Kumandanı Yzb. Kurt Ali Bey'e okuma yazma mükâfatı olarak 70 lira ikramiye verildiği belirtilmiştir⁶⁶.

Jandarma Mekteplerinde okuma yazma eğitimi bazen açılan kurslar aracılığıyla uygulamalı derslere ek olarak verilirken çoğu zamanda mektepler için oluşturulan müfredat programlarında kendisine müstakil bir ders olarak yer bulmuştur. 1931 yılında Jandarma Efrat Mektepleri haftalık ders programında düzenlemeye gidilmiştir. Burada her bölükte efrada bir haftalık program dâhilinde okutulacak dersler ve saatleri belirlenmiştir. Başlıca dersler şöyledir; askerlik bilgisi üç saat, jandarma erinin vazifesi dört saat, hesap iki saat, okumak ve yazmak dört saat⁶⁷. Okumak ve yazmak dersi, ders süresi olarak en yüksek olduğu derslerden birisidir. Okuma yazma ve hesap dersleri, bölük kumandanın gözetimi altında yetenekli küçük zabıtlar (astsubay) tarafından verilebileceği belirtilmiştir⁶⁸.

1933 yılında Jandarma Teşkilatı içerisinde jandarma personeli yetiştirilmesine dair konulan esaslara bakıldığında okuma yazma eğitiminin bu dönemde önemli bir konumda olduğu görülmektedir. Silahaltına alınan erler öncelikli olarak Jandarma Efrat Mekteplerine gönderilmekte ve orada altı aylık bir hem mesleki hem de askerî eğitim almışlardır. Daha sonraki aşamada ise sabit ve seyyar kıtalara gönderilerek burada da belirli bir eğitimden geçtikten sonra çeşitli görevlere gönderilmişlerdir⁶⁹. Özellikle sabit kıtalarda okuma yazma seviyelerinin yükseltilmesine gayret edilmişti. Jandarma erleri için önemli olan okuma yazma hususuna teşkilat içerisinde müstesna bir yer ayrılmıştır⁷⁰. Mektep ve kıtalarda açılan kurslarla jandarmaya alınan erlerden hiç bilmeyenlere eğitim verilmiş, bilgileri az olana da eksik olan kısımları tamamlanmıştır⁷¹.

⁶⁶ "Okuma Yazma Mükâfatı Kazanan Bölükler H.", **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 399, 1933, s.369.

⁶⁷ "Mekteplerin ve Ağ. Mt. nin Günlük Porgıramı", **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 344, 1931, s.416.

⁶⁸ A.g.m., s.416-420.

⁶⁹ **BCA**, Muamelat Genel Müdürlüğü, 128-923-6/1933.

⁷⁰ **BCA**, Muamelat Genel Müdürlüğü, 128-923-6/1933.

⁷¹ **BCA**, Muamelat Genel Müdürlüğü, 128-923-6/1933.

1937 yılında Ankara’da Gedikli Erbaş⁷² Okulu ve Jandarma Meslek Okulu bulunmaktaydı⁷³. Gedikli Erbaş ve Meslek Okulunda jandarma erbaşlarının eğitimi için müfredat programları oluşturulmuştur. Jandarma Meslek Okulundan eğitim gören jandarma erbaşları için altı aylık program meydana getirilmiştir. Müfredat içerisinde idari kanunlar, mesleki yazı işleri, fotoğrafçılık ve topoğrafya gibi dersler yer almaktadır. Okuma yazmaya yönelik ders olmayıp daktilo dersinde yazı makineleri, yazım işleri ve varaka oluşturma gibi konu başlıkları yer almaktadır⁷⁴.

Gedikli Erbaş Okulunda jandarma erbaşları için hazırlanan program altı aylık bir zaman dilimini kapsamaktaydı. Dersler arasında arazi bilgisi, atış, idman, tabiye, ordu bilgisi, harp tarihi, hayvan bakımı, Türkçe ve ağır makineli tüfek eğitimi yer almaktadır. Türkçe dersinin içeriği incelendiğinde önceki müfredatlarda yer alan hesap ve mesleki yazı derslerinin de bu programa katıldığı görülmektedir⁷⁵. Aşağıdaki tabloda Türkçe dersine ait konu başlıkları gösterilmiştir⁷⁶;

Tablo 4. Jandarma Erbaşlarına Okutulan Türkçe Dersinin Konu Başlıkları

Türkçeye alaka kısımlar	Mesleki Yazıyla alaka kısımlar	Hesapla alaka kısımlar
Yeni harfler (el ve kitap yazısı) büyük ve küçük harfler kullanma yerleri	Bir bölükte bulunması icap eden kayıtlar nelerdir	Senet ne demektir, senet kaydı ne demektir ve senet nasıl yazılır
Harflerden kelime teşkili	İşe yoklaması ne demektir ve nasıl tanzim edilir	Para havalename ve paket kayıt defteri nedir
Kelimelerden cümle teşkili cümlelerden kaideler	Gelen ve giden evrak nasıl kaydedilir	Bölük eratı namına gelen para ve paket kâğıdı ne muamele görür
Düzgün imla yazmak ve okumak	Firar journalı nedir, nasıl yazılır	Maaş tevzi defteri nasıl tanzim olur

⁷² Gedikli Erbaş, astsubay karşılığı olarak kullanılmaktaydı. Gedikli Erbaş Okulu kıtalara karakol kumandanı ve astsubay rütbesiyle hizmet edecek personel yetiştiren bir niteliğe sahiptir.

⁷³ Ahmet Çermeli, Halil Atabey, **Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi**, Cilt 1, Koza Ofset, Ankara 2002, s.302-304.

⁷⁴ **J. Meslek Okulunda J. Erbaşlarına Okutulan Derslerin Müfredatı**, Jandarma Genel Komutanlığı Matbaası, Ankara 1937, s.22.

⁷⁵ **P. ve Gedikli Erbaş Okulunda J. Erbaşlarına Okutulan Derslerin Müfredat Programı**, Jandarma Genel Komutanlığı Matbaası, Ankara 1937. s.58.

⁷⁶ **A.g.e.**, s.58-59.

Bir mektup nasıl yazılır, zarf numunesi	İstida ne demektir, nasıl yazılır	Hesaptan toplama, çıkarma, çarpma ve bölme işlemleri
Emir kayıt defterleri nasıl tutulur	Künye defteri nedir, nasıl tanzim edilir	
Zimmet defteri nasıl tutulur	Debboy defteri nasıl tanzim olur	
	Atış defterleri ve atış raporları oluşturma	

Tabloda görüleceği üzere Türkçeyi ilgilendiren kısımlarda yeni harflerin öğretimi, cümle kurma ve meslek alakalı birtakım evrakların nasıl oluşturulacağına dair konular bulunmaktadır. Bu bölümlerin daha önce ifade edilen okuma yazma kurslarıyla benzerlik göstermektedir.

1937 yılı ve sonrasında jandarmada erlerinin eğitimi sadece okullarda verilen eğitimle sınırlı kalmayıp karakollarda da sürdürülmekteydi. Bu şekilde erlerin daha nitelikli hâle getirilebilmesi için hizmet içinde de eğitimlerine devam edilmekteydi. Jandarma Genel Komutanlığı Başmüşaviri Tuğgeneral Osman Ozanalp, okullarda verilen eğitimin altı ay ile sınırlı olmasından dolayı bunun yeterli olmadığını ve karakol komutanları tarafından verilecek olan eğitimin tamamlayıcı bir nitelikte olacağını vurgulamıştır⁷⁷. Karakol komutanı tarafından verilecek olan eğitim, erlerin anlayabilecekleri düzeyde olmalıydı. Çoğunluğu köylü olan erlerin konuşup anladıkları Türkçe sınırlı olduğundan onların anlamasını zorlayacak bir usulde olmaması gerekirdi. Derste anlatılan bir konuyu zeki erlere müzakere ettirilerek tekrar etmek önemlidir. Ayrıca derse başlamadan önce diğer dersin tekrar edilmesinde de fayda vardı. Okuyup yazma derslerine azami ölçüde önem gösterilmeli, bir vaka hakkında kısa bir rapor ve basitçe bir zabıt varakasını oluşturulması erlere öğretilmekteydi⁷⁸.

1939 yılında yayımlanan bir yazı çerçevesinde karakollarda verilecek eğitim başlıca mesleki ve askerî dersler olmak üzere iki bölümde toplanmıştır. Askerî dersler içerisinde ordu bilgisi, silah bilgisi, yurt bilgisi, din bilgisi, Türk tarih bilgisi, coğrafya bilgisi ve okuma yazma ile mesleki yazı dersleri bulunmaktadır. Askerî derslerin Genelkurmay tarafından basılan “Askerin Ders Kitabı” isimli eserden işlenileceği belirtilmiştir⁷⁹. Okuma yazma başta

⁷⁷ “Jandarma Karakollarında Talim Terbiye”, **Jandarma Karakol Mecmuası**, S 13, Yıl 2, 1939, s.19.

⁷⁸ A.g.m., s.22.

⁷⁹ A.g.m., s.23.

olmak üzere diğer sosyal derslerin de askerî ders kapsamına alındığı görülmektedir.

Jandarma Genel Komutanlığı tarafından 1942 yılında Jandarma Er Okulları ve diğer toplu birliklerde verilen eğitim için haftalık ders programı yayımlanmıştır. Bu emrin yayımlanmasındaki maksat çoğu eğitim birliğinde uygulanan programın belirli bir esasa dayanmadığının tespit edilmesiydi. Acemi erlerin talim ve terbiyesiyle ilgili okutulacak dersler daha önce Genelkurmay Başkanlığı tarafından hazırlanan 1930 basımlı talim ve terbiye programının 21. maddesi ile Jandarma Er Okullarında okutulacak derslerin ne olduğuna dair cetvel 199 sayılı Jandarma Emirnamesi'nde ilan edilmişti. Ancak aradan belirli bir sürenin geçmesi, talimatnamelerde bazı hususların değişmesi ve eğitim programlarında birlik olması için 1942 yılında tekrar bir program yayımlanmıştır⁸⁰. Buna göre programda yer alan başlıca dersler Dâhili Hizmet Kanunu, Ceza Kanunu, Ordu Teşkilatı, Türkiye Tarihi ve Coğrafyası, din dersleri, yurt bilgisi, mesleki ders ve tatbikat ile okuma yazma ve hesap dersleridir⁸¹. Okuma yazma ve hesap dersi haftada üç ders saati (ders saati 45 dakika) olarak planlanmıştı. Ders içeriği; “Her ere okuyup yazma ve hesap öğretilmesi esastır. Bu dersin müfredatını daha ziyade mesleki yazılar, keşif raporlarının yazılışı ile toplama, çıkarma, çoğaltma ve bölme işlemleri ve bunlarla ilgili temel problemler.” olarak ifade edilmiştir⁸².

Jandarma Er Okulları için 1942 yılında yayımlanan program ve o dönem için oluşturulan ders notları uzun bir süre yürürlükte kalmıştı. Ancak bunların dışında müstakil olarak jandarma erleri için hazırlanan bazı ders kitabı niteliğinde eserlerde bulunmaktadır. Bu eserler Jandarma Genel Komutanlığının emri alınarak hazırlanmış ve çeşitli Jandarma Er Okullarına ders kitabı olarak dağıtılmıştır. Bu kitaplardan birisi de “Jandarma ve Karakol” adını taşımaktadır. Kitapta askere, jandarma sınıfının da en az diğer sınıflar kadar piyade bilgisine sahip bulunması gerektiği için kanun ve nizamların günlük hayattaki uygulanışı ve sivil hayatta erlere yarayabilecek çeşitli mesleki bilgilerin verilmesi amaçlanmıştır⁸³. Eserdeki başlıca dersler;

⁸⁰ “J. Er Okullarında ve Bu Vaziyetteki Toplu Birliklerde Haftalık Ders Programı H.”, **Jandarma Emirnamesi**, No. 577, 1942, s.200.

⁸¹ A.g.m., s.201.

⁸² A.g.m., s.201-202.

⁸³ İhsan Karaçam, **Jandarma ve Karakol**, Dizerkonca Matbaası, İstanbul 1954, s.4.

okuma yazma, hesap, tarih, coğrafya, sağlık bilgisi, yurt bilgisi, din bilgisi, askerî kanun, kaçakçılık, trafik ve hırsızlık şeklindedir.

Okuma yazma dersi eserde ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Daha önce okuma yazma öğretimi ile ilgili hazırlanan materyal sade ve sözlü anlatım yoluyla; tarih ve coğrafya gibi diğer dersler de soru-cevap usulüne göre işlenmişti. Ancak bu kitapta diğerlerinden farklı olarak okuma yazma dersinin soru-cevap yoluyla öğretildiği görülmektedir⁸⁴. Konun girişinde jandarma erinin vazifesi tam ve eksiksiz yapabilmesi için öncelikle mutlaka okuma ve yazmayı öğrenmesi gerektiği belirtilmiş ve bu yüzden ders birinci sraya konulmuştur. Birinci soruda “Türkçemizde kaç harf vardır sıra ile okuyup ve yazınız.” ifadesi bulunmaktadır. Cevabı ise kitap harfleri ve el yazısı harfleri şeklin ayrı kategori hâlinde verilerek alfabe tanıtılmıştır.

Başlıca sorulan diğer sorular şöyledir: “Harf ve kelimeler nasıl öğrenilir? Harfler birbiri ile nasıl birleşir? Harfleri birleştirirken nelere dikkat edilir? Hece, cümle, kelime ve isim neye denir? Sesli-sessiz harfler hangileridir? Noktalama işaretleri nelerdir ve nerelerde kullanılır? ve son soru Mektup yazmanın usul ve esasları nelerdir ve nelere dikkat edilir⁸⁵?” Her bir soru sade ve anlaşılır şekilde cevaplanmış özellikle mektup ve noktalama işareti gibi konular ayrıntılı bir şekilde örnekleri ile izah edilmiştir. Çünkü zabıt varakası veya dilekçe oluştururken kullanılacak olan noktalama işaretlerini iyi öğrenmek jandarma mesleği açısından önemli bir husustu.

II.1.1. Demokrat Parti Dönemi Er Okuma Yazma Eğitimindeki Gelişmeler

1950’li yıllarda o dönem iktidarda bulunan Demokrat Parti idaresinin Amerika Birleşik Devletleri ile geliştirdiği ilişkiler özellikle orduda okuma yazma konusunda önemli gelişmeler yaşanmasını sağlamıştı. 1958 yılında okuma yazma bilmeden ordu saflarına katılan erlerin eğitimine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Erlere verilecek olan eğitimin kurslar aracılığıyla veya genel eğitim müfredatı arasına sıkıştırılmış derslerden ziyade okuma yazma okulu şeklinde bir eğitim sisteminin kurulması planlanmıştır⁸⁶.

⁸⁴ A.g.e., s.6-9.

⁸⁵ A.g.e., s.8-9.

⁸⁶ Öz, *Uygulamalı İlkokuma Yazma Öğretimi*, s.133.

Amerika dış politikada, jeopolitik ve jeostratejik kavramları ön plana çıkartarak bunları siyasal faktör egemenliğinin temeli olarak görmüş ve bu yönde bir politik eğilim belirlemiştir. Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik açıdan önemli bir mevkide olması, Amerika'nın bölgeye yönelik ilgisinin artmasına sebep olmuştur⁸⁷. Öte yandan Adnan Menderes Hükûmetinin Rusya tehdidine karşı NATO'ya girmesi ve Kore'ye asker göndermesi Türk-Amerikan ikili ilişkilerini daha da geliştirdi. İyi ilişkilerin bir diğer göstergesi de 1952 ve 1960 yılları arasında Türkiye ile ABD arasında yapılan ikili anlaşmalar gösterilebilir⁸⁸. 5 Mart 1959'da Ankara'da, Türkiye ve ABD arasında imzalanan iş birliği anlaşması Türkiye'ye ekonomik ve askerî birtakım yardımları da beraberinde getirmiştir. Bu anlaşmada belirtilen askerî yardım çerçevesinde erlerin okuma yazma faaliyetleri için çeşitli yardımlar yapılmıştır. Yardımların 1959 yılı ile 1962 yılları arasında yapıldığı anlaşılmaktadır⁸⁹.

Yapılan anlaşmalar doğrultusunda Milletlerarası Kalkınma Teşkilatı (AID)-Amerikan İktisadi İşbirliği İdaresi (ICA) tarafından erlerin temel okuma yazma eğitiminde kullanılacak olan malzemeler tedarik edilmiş ve bunların gümrük vergisinde muaf tutulması sağlanmıştır⁹⁰. Erlerin okuma ve yazma eğitiminde kullanılmak üzere "Yurdumuz Türkiye" isimli filmin 50 adet kopyası gönderilmiştir⁹¹. Bunun yanında Amerika ve İngiltere'den sekiz adet sesli sinema makinesi, malzemeleri ve parçaları, iki adet film çekme makinesi ve film teçhizatı yollanmıştır⁹². Okuma yazma eğitiminde kullanılmak üzere hazırlanacak ders kitaplarının baskı işlerinde⁹³ ve Er Okuma Yazma Okulları inşaatında kullanılacak malzemelerin tedariki noktasında Amerikan İktisadi İşbirliği İdaresi 1959 Anlaşması gereğince yardımlarda bulunmuştur⁹⁴. Ders

⁸⁷ Fahir Armaoğlu, **Türk Amerikan İlişkileri 1919-1997**, Kronik Yayınları, İstanbul 2019, s.15.

⁸⁸ Çağrı Erhan, "1945-1960: Batı Bloku Ekseninde Türkiye- I", **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C 1, Ed. Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, ss.550-560.

⁸⁹ https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc042/kanuntbmmc042/kanuntbmmc04207480.pdf, Erişim tarihi: 18.1.2022.

⁹⁰ BCA, Kararlar Daire Başkanlığı, 163-68-10/17.01.1962.

⁹¹ BCA, Kararlar Daire Başkanlığı, 163-62-12/08.12.1962.

⁹² BCA, Kararlar Daire Başkanlığı, 157-32-2/ 14.12.1960.

⁹³ BCA, Kararlar Daire Başkanlığı, 156-10-18/ 03.08.1960.

⁹⁴ BCA, Kararlar Daire Başkanlığı, 154-63-20/ 21.11.1959.

kitabı veya fasikül basılması amacıyla 175 ton kâğıt yardımı da yapılmıştır. Bağışlar Amerika, İngiltere ve İtalya'dan gelmekteydi⁹⁵.

Erlerin okuma yazma müfredatının geliştirilmesi, planlama, ders materyallerinin hazırlanması ve basımı gibi hususlar Genelkurmay Başkanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığının koordinasyonu ile yürütüldüğü görülmektedir⁹⁶. 1959 yılında orduda faaliyet gösteren Okuma Yazma Okullarının yanı sıra Jandarma Teşkilatı içerisinde Jandarma Er Okulları kapsamında okuma yazma eğitimi yeni kurslar açılarak devam etmiştir⁹⁷. Okul masrafları için ayrılan bütçeden okuma yazma bilmeyen erlerin eğitiminden kullanılması amacıyla 71.000 lira ayrılmıştır⁹⁸. Yapılan bu mali yardımların geneline bakıldığında bu dönemde okuma yazma hususunda seferberlik hâlinin başladığı açıkça söylenebilir.

Orduda verilen eğitimin teşvik edilmesi maksadıyla bazı kararlar alınmıştır. 1958 yılında alınan karara göre okuma yazma öğrenen erler iki ay öncesinden terhis edilebilecekti⁹⁹. Öte taraftan askerliği boyunca okuma yazma öğrenemeyen erlerin ise iki ay daha askerlik yapacağı Genelkurmay Başkanlığınca ilan edilmiştir¹⁰⁰. Bu evrede sadece ordu bazında değil Millî Eğitim aracılığıyla vatandaşın okuma yazma öğrenmesi için on üç farklı yerde eğitim merkezi açılmış ve köy okulları için 100 baraka tedarik edilmiştir¹⁰¹.

II.1.2. Ali Okullarının Açılması ve Uygulanan Yönetmelik

Türk Silahlı Kuvvetleri Okuma Yazma Okulları, halk arasında “Ali Okulları” olarak isimlendirilmektedir. Okullara bu ismin verilmesinin nedeni şöyle ifade edilmiştir: Okuma yazma eğitiminde kullanılan Türkçe ders kitabında Ali adındaki köylü birisinin köydeki yaşamı, askere gelişi, okuma yazma okulundaki serüveni ve kıtada başından geçenlerin anlatıldığı hikâyeye metni yer almaktadır. Örnek olarak verilen her cümle veya pasaj bu metinden alınmıştır. O dönem köylerde yaygın olan Ali ismi ve ders kitabındaki Ali'nin

⁹⁵ BCA, Kararlar Daire Başkanlığı, 153-45-19/ 15.08.1959.

⁹⁶ Altunya, a.g.m., s.119.

⁹⁷ <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c007/b040/tbmm110070400490.pdf>, Erişim Tarihi: 18.1.2022.

⁹⁸ <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c007/b040/tbmm110070400490.pdf>

⁹⁹ “Okuma Öğrenen Erler 2 Ay Evvel Terhis Edilecek”, *Milliyet*, 25 Kasım 1958.

¹⁰⁰ “Şûrâ Yedek Subay Tasarısını El Aldı”, *Milliyet*, 18 Ağustos 1958.

¹⁰¹ “Ordu İki Yılda 20 Milyon Ağaç Dikti”, *Milliyet*, 7 Ekim 1966.

hikâyesi, bu okulların halk arasında Ali Okulları olarak adlandırılmasına yol açmıştır¹⁰².

Türk Silahlı Kuvvetleri'nde erlerin eğitimi için 1958 yılında başlayan okuma yazma seferberliği, 15 Nisan 1959 Okuma Yazma Okullarının açılmasıyla sistemli bir organizasyon olarak devam etmiştir. Okullar Amasya, Ankara (iki okul), Burdur, Çanakkale, Denizli, Edremit, Erzincan, Isparta, İskenderun, İzmir (iki okul), Kütahya, Manisa, Sivas ve Silvan'da faaliyete geçmiştir¹⁰³. Bu okullardan Çanakkale ve Silvan'dakiler Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde 26 Mayıs 1960 tarihinde açılmıştır¹⁰⁴. 1963 yılında çıkarılan yasaya göre okulların hizmet süresi 15 yıl olarak belirlenmiştir. Buna göre Okuma Yazma Okulları 1975 yılına kadar etkinliğini sürdürmüştür¹⁰⁵.

Okuma Yazma Okulları, öncelikle belirlenen jandarma birliklerinde deneme amacıyla başlatılmış daha sonra ülkenin farklı yerlerinde okul bünyesinde eğitime başlamıştır. Okulların toplam kapasitesi yaklaşık 17.000'dir. Jandarmaya bağlı olan okullar yaklaşık 500'er yetiştirilebilecek kapasitedeydi¹⁰⁶. 1961 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri Okuma Yazma Okulu Yönetmeliği yürürlüğe girerek okulların amacı, eğitim öğretim yönetmeliği, eğitim kadrosu ve ders materyalleri gibi konulara açıklık getirilmişti. Yönetmeliğe göre okulun amacı şöyle belirlenmiştir¹⁰⁷;

“Okuma Yazma Okulu, silâh altına alınan erlerden okuma yazma bilmeyenlere, askerlik eğitiminden önce okuma yazma öğretmek; Türk vatandaşı ve asker olarak gerekli asgari temel bilgileri kazandırmak ve kendilerini anlayış, disiplin ve beden kabiliyeti itibarıyla temel askerlik eğitimine hazırlamak üzere, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Kumandanlıkları ile Jandarma Genel Kumandanlığına bağlı Er Eğitim Merkezlerinde kurulmuştur. Okuma Yazma Okulunun kuruluş

¹⁰² Altunya, a.g.m., s.123.

¹⁰³ Mustafa Güçlü, “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Halk Eğitimi Alanında Görülen Gelişmelerin Değerlendirilmesi”, **Tarih, Sosyoloji ve Antropoloji Bağlamında İncelemeler**, Ed. Alev Duran, Gökçen Çatlı Özen, Hiper Yayın, İstanbul 2020, s.216-217.

¹⁰⁴ **Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyetin Hizmetinde**, Jandarma Genel Komutanlığı, Ankara 1973, s.115.

¹⁰⁵ “1111 Sayılı Askerlik Kanununa 2 Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun”, **Kanunlar Dergisi**, C 46, Kanun No 291, 18/07/1963.

¹⁰⁶ **50 Yıl Cumhuriyetin Hizmetinde**, s.115.

¹⁰⁷ “Türk Silahlı Kuvvetleri Okuma Yazma Okulu Yönetmeliği”, **Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi**, C 24, S 1165, 7 Ağustos 1961, s.105.

kadroları usulüne göre ilgili makamlarca tespit olunur ve Genelkurmay Başkanlığının onaydan sonra uygulanır.”

Yönetmelikte görüldüğü gibi bu okulların amacı askere sadece okuma yazma öğretmek değil, temel düzeyde ihtiyacı olan diğer bilgileri de vermektir. Okuma Yazma Okullarının faaliyetlerini denetleyecek ve plan-program oluşturacak Genelkurmay'a bağlı bir Teşkilat Eğitim Dairesi kurulmuştur. O dönem ABD ile yapılan askerî ve ekonomik iş birliği kapsamında bu dairede Türk ve Amerikalı uzmanlar görev almıştır¹⁰⁸. Okulların yönetim kadrosunda okul komutanı, ona bağlı bölük komutanları, yardımcıları ve ikmal subayı bulunmaktaydı. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı tarafından atanan eğitim şefleri vardı. Bunlar, okul komutanı ile iş birliği yapar ve genel kültür eğitimi konularında eğitim merkezi kumandanına müşavirlik ederlerdi¹⁰⁹.

II.1.3. Ali Okulları Eğitim Kadrosu ve Kullanılan Materyaller

Okuma Yazma Okullarındaki eğitim kadrosu silahlı kuvvetlere alınan ilköğretim öğretmenleri arasından eğitim merkezince ihtiyacın %10'u kadar seçilerek belirlenmekteydi. Bu kişiler dört aylık bir eğitime tabi tutulurlar ve eğitim sonucunda başarılı olanlar çavuş rütbesi alarak okullarda görevlendirilirlerdi. Okuma Yazma Okulunda her dershaneye bir öğretmen, her dört dershaneye bir spor öğretmeni, her 16 dershaneyse beş yedek ve bir kütüphaneci öğretmen verilmişti¹¹⁰.

1970 yılında Askerlik Kanunu'na ek olarak koyulan maddelerde Millî Eğitim Bakanlığı emrindeki öğretmenler ile Silahlı Kuvvetler Okuma Yazma Okullarında öğretmenlik yapmak üzere görevlendirilen personel, 1 Kasım 1970 tarihinden itibaren 20 aylık muvazafalık hizmetlerinden sonra terhis edilmişlerdi. Okulların kapanacağı tarih olan 1975 yılı sonuna kadar son yoklamalarında askerliğe alınacak Millî Eğitim Bakanlığı kadrolarındaki ilköğretim öğretmenleri Bakanlığın emrine verilmiştir. Fakat bunlardan gerektiği kadarı Okuma Yazma Okullarında öğretmenlik yapmak üzere görevlendirilmişlerdir. Öğretmenlerin askerlik hizmeti süresi boyunca memuriyetle ilişkileri kesilmemiştir. Maaşları öğretmen statüsünde Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinden almaya devam etmişlerdi¹¹¹. Öğretmenler bu

¹⁰⁸ Altunya, a.g.m., s.120

¹⁰⁹ Türk Silâhlı Kuvvetleri Okuma Yazma Okulu Yönetmeliği, s.104.

¹¹⁰ Türk Silâhlı Kuvvetleri Okuma Yazma Okulu Yönetmeliği, s.105-106.

¹¹¹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, C 61, 27.7.1970, s.243-248.

süre içerisinde resmî üniforma giyemezler ve iâşe edilmezlerdi. Bu öğretmenler askerlik hizmetleri süresince Millî Eğitim Bakanlığınca belirlenen köy ilkokullarında veya Millî Savunma Bakanlığınca tespit edilen Okuma Yazma Okullarında öğretmenlik yapmaya mecbur tutulmuşlardır¹¹².

1961’de çıkarılan yönetmeliğe göre Okuma Yazma Okuluna kaydedilen erlere yetenek testi ve mülakat yapılarak A, B ve C olarak sınıflandırılan yetenek gruplarına ayrılmışlardır. Erler seviyelerine göre yetenek gruplarına dağıtılmış, eğitim başladığında düzeyi düşük olarak görülen erin sınıfını değiştirmek mümkündür. Yapılan sınav şekilleri tanıma ve anlamlandırma üzerinedir¹¹³. Okulların eğitim süresi ilk başta iki ay olarak belirlenmiş ancak bu süre yetersiz görülerek dört aya çıkarılmıştır¹¹⁴. Haftalık ders dağılımı, cumartesi günü dört saat diğer günler altı saat ve haftada iki saat askerlik talimi şeklinde planlanmıştır. Ayrıca spor dersi ve askerî disiplin eğitimi bulunmaktadır. Ders süresi 45 dakikadır. Okulda işlenen dersler Türkçe (dört aşamalı), Matematik (iki aşamalı), Yurt ve Yaşam Bilgisi’dir¹¹⁵. Derslerin programları ve işleniş Genelkurmay Başkanlığı Teşkilat Eğitim Dairesi tarafından hazırlanır, Millî Eğitim Bakanlığının görüşü ve sonrasında Millî Savunma Bakanlığının onayı ile yürürlüğe girerdi¹¹⁶.

Okullarda kullanılan eğitim materyalleri gerekli olan her çeşit kitap, kılavuz ve film gibi dokümanlar Genelkurmay Başkanlığı tarafından hazırlanırdı. Ardından Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunca denetlenir ve okulların kullanımına sunulurdu. Öğretmenler, erlerin öğrenme seviyelerini tespit etmek amacıyla her ay en az bir defa yazılı veya sözlü sınav yaparlardı. Sınav sonuçları er durum fişlerine kaydedilerek erlerin başarı durumu takip edilirdi. Eğitimin sonunda erler Türkçe, Matematik, Yurt ve Yaşama Bilgisi derslerinden ayrı ayrı sınava tabi tutulurdu. Bu sınavlardan başarılı olmak için her bir ders için yüz üzerinde puanlama kriteri belirlenmişti. Bunun sonucunda başarılı olan erlere başarı belgesi verilirdi¹¹⁷.

¹¹² “Askerlik Kanunu”, *Düstur*/Tertip: 3, C 8, Kanun No:1111, 1927, s.857.

¹¹³ **Türk Silâhlı Kuvvetleri Okuma Yazma Okulu Yönetmeliği**, s.105.

¹¹⁴ Feyzi Öz, **Türkiye Cumhuriyeti’nde Okuma-Yazma Seferberlikleri ve Yönetimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2002, s.9.

¹¹⁵ Altunya, a.g.m., s.123.

¹¹⁶ **Türk Silâhlı Kuvvetleri Okuma Yazma Okulu Yönetmeliği**, s.105.

¹¹⁷ **Türk Silâhlı Kuvvetleri Okuma Yazma Okulu Yönetmeliği**, s.105-106; Altunya, a.g.m., s.124.

Okuma Yazma Okullarında kullanılacak Türkçe ders kitabının hazırlanması için halk dilinde sıkça konuşulan kelimelerin tespit edilmesiyle işe başlanmıştır. Bu nedenle dükkân, pazar yeri ve kahvehaneler gibi yerlere teypler yerleştirilmiş, vatandaşın okuduğu kitap ve gazeteler taranarak halk dilindeki kelimeler belirlenmişti. Buna uygun olarak bir kelime listesi hazırlanmış ardından kitabın hazırlanmasına geçilmiştir¹¹⁸. Okulda eğitim başlamadan önce oluşturulan A, B ve C yetenek gruplarına sırasıyla harf, kelime ve cümle yöntemi¹¹⁹ kullanılarak hazırlanan alfabe kitapları ile eğitim verilmiştir. Daha sonra yetişkin eğitimi için uygun olduğu tespit edilen cümle yöntemi tercih edilmiştir. Türkçe dersinin dışında yurt bilgisi ve matematik dersleri içinde fasiküller hazırlanmıştır¹²⁰.

Erlerin okuma yazma becerisinin geliştirilmesi için okuma kitapları da yazılmış, bu kitapların içeriği genel kültür, tarım ve hayvancılık ile görgü kuralları şeklinde belirlenmişti. Yazılan bu okuma kitaplardan erler kolayca faydalansın diye kitaplıklar oluşturulmuştur. Okulda okuma yazma eğitiminin dışında askerler tarım, hayvancılık ve teknik bilgiler gibi mesleki derslerde görmekteydi. Okuma Yazma Okullarında uygulanan bu metot daha sonra işlevsel okuryazarlık olarak adlandırılmıştır. İşlevsel okuryazarlık, okuma yazmanın yanında erlerin terhis olduktan sonra mesleki becerilerin geliştirip iş bulmalarını kolaylaştıracak temel mesleki eğitimleri kapsamaktaydı. Buradaki temel amaç bireyin nitelikli olarak yetişmesi ve topluma faydalı hâle gelmesidir¹²¹.

Türkiye çapındaki bazı bölgelerde uygulamaya geçirilen Okuma Yazma Okulları, başlatılan seferberlik ve oluşturulan eğitim modeli UNESCO'nun da dikkatini çekmiştir. UNESCO bu faaliyeti "En düzenli ve en başarılı halk eğitimi" olarak nitelendirmiştir. Farklı ülkelerden uzmanlar okulları görmek için Türkiye'yi ziyaret etmişlerdi¹²². Okuma Yazma Okullarında eğitim gören asker sayısı ile ilgili veriler incelendiğinde binlerce askerin okuma yazma ve temel mesleki bilgilerle alakalı eğitim aldığı görülmektedir. 1966 yılında Tümgeneral Nedim Eray, yılda ortalama 30 bin erin okuma yazma öğrendiği ayrıca bu okullardaki erlerin 20 milyona yakın ağaç diktiği ve sanayide

¹¹⁸ Öz, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Okuma-Yazma Seferberlikleri ve Yönetimi*, s.6.

¹¹⁹ Bu kavramlar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Öz, *Uygulamalı İlkokuma Yazma Öğretimi*, s.2-7.

¹²⁰ Öz, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Okuma-Yazma Seferberlikleri ve Yönetimi*, s.8.

¹²¹ Bilir, a.g.m., s.113.

¹²² Öz, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Okuma-Yazma Seferberlikleri ve Yönetimi*, s.10.

istihdam edilebilecek 72 bin sanatkârın yetiştirildiğini ifade etmiştir¹²³. Jandarma Genel Komutanlığının verilerine göre 1973 yılına kadar jandarma okuma yazma okullarında 56 bin ere eğitim verilmiştir¹²⁴. Okullarda eğitim verilen asker sayısının toplamda 1959-1975 yılları arasında 523.266 kişiye ulaştığı tespit edilmiştir¹²⁵.

1961’de yayımlanan Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmetleri Kanunu ve Yönetmeliği’nde (kanun numarası 211) erbaş ve erler ait vazifeler kısmında ordunun erlere öğretilmesi gereken dersler hakkında bilgiler verilmiştir. Buna göre erbaş ve erler mesleklerine ait bilgileri öğrenmekle yükümlüydü. Okuyup yazmak, hesap öğrenmek, tarih ve coğrafya derslerinde temel düzeyde bilgiler edinmek, ziraata dair yeni usul ve metotları bilmek, vergi kanunlarını, adliye sistemini ve ülkedeki idari teşkilat yapısını öğrenmek gibi hususlar erlerin bilgi sahibi olması gereken konuların başında gelmektedir¹²⁶. İlgili kanunda silahlı kuvvetlere alınincaya kadar okuma yazma öğrenmemiş erlerin, Silahlı Kuvvetler bünyesinde okuma yazma öğrenmesi mecbur tutulmuştur¹²⁷. Erbaş ve erlerin askerdeyken başlıca amacının memleketine daha nitelikli bir yurttaş olarak dönerek hizmet etmesi olarak vurgulanmıştır¹²⁸.

Ordu içerisindeki okuma yazma seferberliği, Okuma Yazma Okulları devam ederken “Türk Silahlı Kuvvetleri Okuma-Yazma ve Genel Kültür Projesi” adıyla kapsamının genişletilmesi hedeflenmiştir. Buradaki amaç okullarda eğitim gören erlerin askerlik hizmetleri bittiğinde ilkökul bitirme sınavına girerek diploma ve tezkereyle evlerine dönmelerini sağlamaktır. Bu projede erlerle birlikte özellikle kırsal kesimlerdeki halk odalarına tarım, sanat ve kültür kitapları gönderilecek ve bunlardan azami ölçüde halkın fayda sağlanması sağlanacaktı. Ancak proje planlandığı şekilde sürdürülemediği¹²⁹.

¹²³ “Ordu İki Yılda 20 Milyon Ağaç Dikti”, *Milliyet*, 7 Ekim 1966.

¹²⁴ **50 Yıl Cumhuriyetin Hizmetinde**, s.15-116.

¹²⁵ Gökçe, a.g.m., s.217.

¹²⁶ **Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği**, Deniz Basımevi, İstanbul 1961, s.43.

¹²⁷ **Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği**, s.44.

¹²⁸ **Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği**, s.43-45.

¹²⁹ Öz, **Türkiye Cumhuriyeti’nde Okuma-Yazma Seferberlikleri ve Yönetimi**, s.11.

II.1.4. Ali Okullarının Kapatılması ve Sonrasında Okuma Yazma Eğitimi

Okuma Yazma Okulları 291 sayılı kanunda belirtilen faaliyet yılını 1975'te tamamlamasının ardından kapatılmıştır. Ancak bu tarihten itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri ve Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde okuma yazma dersaneleri kurulmuş ve ayrıca gece dersleri eklenerek eğitim devam etmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri, ülke çapında farklı tarihlerde gerçekleştirilen okuma yazma seferberliklerine destek vermiş; bu seferberliklerde etkin bir şekilde rol oynamıştır.

1981 yılında Atatürk'ün doğumunun 100. yılında ülke çapında okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Atatürk'ün başlattığı cehaletten kurtulma ve okuma yazma bilmeyen kimse kalmaması diye yapılan faaliyetler, kararlıkla devam ettirilmesi hedeflenmişti. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu, okuma yazma eğitiminde kullanılacak materyallerin hazırlığına başlamış; öte taraftan valiliklere illerde geniş çaplı okuma yazma seferberliği başlayacağı yönünde bilgilendirme yazısı gönderilmişti. İşlevsel okuma yazma metoduyla yürütülen bu seferberlik esnasında TRT tarafından Televizyon Okulu isimli konuyla alakalı belgesel hazırlanmıştır. Ayrıca İş ve Hayat İçinde Yetişkinler Alfabetesi başlıklı bir kitap yayımlanmıştır¹³⁰.

1983 yılında seferberlikle alakalı “Zorunlu İlköğrenim Çağı Dışında Kalmış Okuma-Yazma Bilmeyen Vatandaşların, Okuryazar Duruma Getirilmesi veya Bunlara İlkokul Düzeyinde Eğitim-Öğretim Yapıtırılması Hakkında Kanun” yürürlüğe girmişti. Kanunun amacı okuma yazma bilmeyen veya çok az bilen kişilerin, Millî Eğitim usul ve esaslarına uygun olarak, devlet gözetiminde ilkokul seviyesine ulaşmalarını sağlamaktır. Bu kanunla birlikte Millî Eğitim Bakanlığına bağlı kurslar açılmış ve özel kurum-kuruluşlar okuma yazma ile ilgili eğitim için görevlendirilmişlerdir¹³¹.

1981 yılında başlatılan okuma yazma seferberliğinde 13 milyon vatandaşın okuryazar olmadığı tespit edilmişti. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan raporlarda farklı bakanlıklara düşen görevler saptanmıştır. Buna göre Millî Savunma Bakanlığı için okuryazar olmayanların okuryazar olanlara göre daha fazla askerlik yapmaları ve Er Okuma Yazma Okullarının yeniden

¹³⁰ Öz, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Okuma-Yazma Seferberlikleri ve Yönetimi**, s.21.

¹³¹ “Zorunlu İlköğrenim Çağı Dışında Kalmış Okuma-Yazma Bilmeyen Vatandaşların, Okuryazar Duruma Getirilmesi veya Bunlara İlkokul Düzeyinde Eğitim- Öğretim Yapıtırılması Hakkında Kanun”, **Düstur**, Tertip:5, C 22, Kanun No:2841, 1983.

faaliyete geçmesi gibi hususlar gündeme getirilmiştir. Okulların yeniden açılması Türk Silahlı Kuvvetlerinin alacağı karara bırakılmıştır¹³². Seferberliğe Millî Savunma Bakanlığının sunduğu katkı ve öneriler ise şöyledir: TRT tarafından hazırlanan okuma yazma eğitimiyle ilgili programın Türk Silahlı Kuvvetlerine de hitap edecek şekilde hazırlanması ve okuma yazma bilmeyen askerlere öğretmen niteliği bulunan personel gözetiminde bu eğitimin verilmesi¹³³. Görüldüğü üzere Millî Savunma Bakanlığı, Ali Okullarının yeniden faaliyete geçmesi görüşüne sıcak bakmamıştır.

Seferberlik için yapılan istişare toplantılarına Genelkurmay temsilcisi, 13 milyon kişinin okuma yazma bilmediğine şaşırıldığını, silahlıta alınan erlerin %4-5,5 oranında okuryazar olmadığını tespit ettiklerini belirtmiştir. 13 milyon sayısının erkek nüfus olmayacağını çünkü erkeklerin orduda okuma yazma eğitimi aldığını, bu sayının büyük çoğunluğunu kızların oluşturduğunu ifade etmiştir¹³⁴. Atatürk'ün doğum yıldönümü münasebetiyle başlatılan okuma yazma seferberliğinin Millet Mektepleri atılımından sonraki en büyük adım olduğu vurgulanmış ve 1989 yılı sonuna kadar yaklaşık dört milyon vatandaşa okuma yazma öğretildiği belirtilmiştir¹³⁵.

294

8 Eylül 1992 tarihinde de farklı bir okuma yazma seferberliği Millî Eğitim öncülüğünde başlatılmıştır. Bu seferberlik için yapılan görüşmelerde Genelkurmay ve Millî Savunma Bakanlığına yönelik bazı istek ve öneriler gündeme getirilmiştir. Ordu içerisinde Okuma Yazma Okullarının tekrardan faaliyete geçmesi, ulaşım konusu problemlili olan köylere gerekli malzemelerin sağlanarak eğitimcilerin bölgeye ulaştırılması, okuryazar sertifikası olanların askerliğinin kısaltılması ve okuryazar olmayanların ise verilecek eğitimle birlikte askerliğin uzatılması konusunda gerekli çalışmaların yapılması¹³⁶. Bu hususlar bakıldığında 1980 yılındakilerle benzer istekleri belirtildiği göze çarpmaktadır.

1989 yılında Anadolu Üniversitesi öncülüğünde başlatılan Yaygın Öğretim Şubesi (YÖŞ), o dönemde Jandarma Genel Komutanlığı tarafından da tatbik edilmiştir. Yaygın Öğretim Şubesi doğrudan Kurmay Başkanlığına bağlı olarak Genel Komutanlık bölgesinde yeterli fiziki imkân olmamasında dolayı

¹³² Öz, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Okuma-Yazma Seferberlikleri ve Yönetimi*, s.195.

¹³³ Öz, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Okuma-Yazma Seferberlikleri ve Yönetimi*, s.24.

¹³⁴ Öz, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Okuma-Yazma Seferberlikleri ve Yönetimi*, s.247.

¹³⁵ Bilir, a.g.m., s.114.

¹³⁶ Öz, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Okuma-Yazma Seferberlikleri ve Yönetimi*, s.261.

Ankara/Güvercinlik Kışlası'nda faaliyete geçmiştir. Şubenin meydana getirilmesindeki amaç, jandarma mensubu bütün personelin mesleki bilgisini arttırmak, yabancı dil öğretmek ve onu çağın gerekliliklerine uygun bir kolluk kuvveti yapmaktır. Ayrıca erler başta olmak üzere diğer personele de okuma alışkanlığı şubenin kazandırma hedefleri arasındaydı¹³⁷. Uygulanan seferberlikler neticesinde okuryazar oranındaki artış sonucunda erlere okuma alışkanlığı kazandırmak ve kitap okumaya teşvik etmek planlanan diğer husus olmuştur. Ancak okuma yazma öğretimi birliklerde kurslar veya müstakil programlar vasıtasıyla sürdürülmekteydi.

Genelkurmay Başkanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı arasında 8 Şubat 2000 yılında “Silah Altında Bulunan Erbaş ve Erlere Yönelik Okuma Yazma ve Meslek Kursları Açılmasına Dair Esasları Belirleyen Protokol” isimli iş birliği gerçekleştirilmiştir. Bu protokol, silahaltına alınan erbaş ve erlere okuma yazma ve meslek kursları düzenlemesine yönelik esas ve yükümlülükleri belirlemek amacıyla planlanmıştır¹³⁸. Projede Bakanlığın eğitim ve öğretim için materyal oluşturma, kurslarla ilgili genelge hazırlama, üniversitelerden destek alma, kurslarda görev yapacak olan askerî personelin eğitilmesi ve Genelkurmay ile yapılan faaliyetleri denetleme görevleri vardı. Başkanlığın ise Kuvvet Komutanlıklarında okuma yazma bilmeyen erlerin belirlenmesi, kurs türleri ve kurs yerlerinin tespiti, kurslar için ihtiyaç duyulacak malzemenin temini ve haftalık çalışma planlarının hazırlanması gibi sorumlulukları bulunmaktaydı¹³⁹.

Kurslar askerî birliklerin bünyesinde ve halk eğitim merkezlerinde açılan özel sınıflarda gerçekleştirilmiştir. Hangi kursların açılacağı yetkili komutanlıkların ihtiyaç belirleme çalışmasından sonra ilgili birimlere ulaştırılırdı. Dersler mesai dışında ve hafta sonlarında düzenlenir ve erler ihtiyaç durumun birlik dışındaki halk eğitim merkezlerindeki kurslara götürülebilirdi¹⁴⁰. Bu iş birliği çerçevesinde toplam 71 kurs belirlenmiştir. Kurslar başlıca okuma yazma I. ve II. kademe kursları, konfeksiyon, ayakkabı imalatı, duvarcılık, boyacılık,

¹³⁷ “Jandarma Er Eğitim Birlikler”, *Jandarma Dergisi*, S 76, 1993, s.42.

¹³⁸ Cenk Özgen, *Türkiye’de Zorunlu Askerlik ve Profesyonel Ordu*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s.71-72.

¹³⁹ meb.gov.tr/protokoller/H30_GenelkurmayOkumaYazmaMeslekKurslari.pdf, Erişim Tarihi: 3.2.2022.

¹⁴⁰ meb.gov.tr/protokoller/H30_GenelkurmayOkumaYazmaMeslekKurslari.pdf, Erişim Tarihi: 3.2.2022.

metal ve ağaç işleri, kalıpcılık, oto elektrikçiliği, kuaförlük, daktilo kursu, bilgisayar kursu, iş makineleri kullanımı, yorgancılık, motor bakım ve onarım, fotoğrafçılık, çinicilik, yabancı dil, saat tamirciliği ve bakır işlemeciliği kursu olmak üzere sıralanmaktaydı¹⁴¹. Erbaş ve erlere beceri ve nitelik kazandırma kursları olarak isimlendirilen projenin başlangıcından 2004 yılına kadar geçen sürede 313.280 kişi kursları tamamlamış; okuma yazma kurslarında 84.054 kişi okuryazar hâle gelmiştir. I. kademe okuryazar kursunu tamamlayan erlere belge verilmiş, II. kademe eğitimi bitirenlere ise açık ilköğretim altıncı sınıfa kayıt olma ve sürücü belgesi almak için başvuru yapma hakkına sahip olmuştur¹⁴².

Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından okuma yazma ve meslek kursları hakkında 2000'li yıllarda gazetelerde bilgilendirmeler yapmıştır. 2000 ile 2006 yılları arasındaki okuma yazma kurslarına 180 bin erin katılım gösterdiği bunların 124 bin 907'sinin bu kursu başarıyla bitirdiği belirtilmiştir. Ayrıca 2006 yılında açılan okuma yazma kurslarına 14 bin 789 er katılmış bunların 9 bin 687'si başarıyla kursu bitirmiştir¹⁴³.

Türk Silahlı Kuvvetleri ve Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde verilen okuma yazma eğitimi halk eğitim merkezleri aracılığıyla açılan kurslarla devam etmektedir. Türkiye'de okuma yazma oranının artması neticesinde okul veya dersane şeklinde bir planlamaya gidilmemiş sadece birliğe katılan ve az sayıda olan erlere okuma yazma öğretilmiştir. İl ve ilçe jandarma komutanlıklarında askerlik görevini yapan erler halk eğitimin kursuyla okuryazar olmuştur¹⁴⁴.

¹⁴¹ meb.gov.tr/protokoller/H30_GenelkurmayOkumaYazmaMeslekKurslari.pdf, Erişim Tarihi: 3.2.2022.

¹⁴² Özgen, a.g.t., s.72

¹⁴³ <http://www.radikal.com.tr/politika/asker-ocaginda-180-bin-okumaz-yazmaz-802517/>, Erişim Tarihi: 3.2.2022.

¹⁴⁴ <https://www.bolgegundem.com/askerde-okuryazar-oldu-449976h.htm>, Erişim Tarihi: 3.2.2022.
<https://www.haberler.com/gomec-te-mehmetciklere-okuma-yazma-belgesi-3749387-haberi/>, Erişim Tarihi: 3.2.2022.

SONUÇ

Türk toplumunda ordu askerlik hizmetine katılanlara temel askerlik becerilerinin yanında bazı temel vatandaşlık becerilerini de kazandırmaya çalışmıştır. Askerlik hizmetine katılanlara kazandırılmak istenen niteliklerden bir tanesi de okuma yazma yeterliliğidir. Bu konuda Türk Silahlı Kuvvetleri ve Jandarma Genel Komutanlığı önemli adımlar atmıştır. Jandarma Genel Komutanlığı ise silahaltına alınan erlere Harf Devrimi'nin yapıldığı dönemden itibaren eğitim vermeye başlamıştır. Buradaki temel amaç yeni Türk alfabesini tüm erlere vakit kaybetmeden öğretmek “kanun ordusu” vasfını sahada göstermek ve devlet idaresinin yapmış olduğu yenilikleri, çıkardığı kanunları halk üzerinde sorunsuz bir şekilde uygulanmasını sağlamaktır.

1959 yılında faaliyete geçen Okuma Yazma Okulları, ülke genelinde gerçekleştirilen diğer okuma yazma seferberlikler arasında düzenli bir organizasyon ve teşkilatlanma olarak bilinmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde çeşitli şehirlerde etkinlik gösteren okullar sadece okuma yazma değil, erlerin temel bilgi seviyelerini arttıracak dersleri de vermekteydi. Okulların 1975 yılında kapatılmasında sonra Millî Eğitim Bakanlığı ve Halk Eğitim Merkezleri ile iş birliği içerisinde meslek ve okuma yazma kursları açılmıştır. Jandarma birlikleri içerisinde oluşturulan kurslar ve küçük dershaneler yoluyla okuma yazma eğitimi aralıksız sürdürülmüştür. Birliğe katılan erlerde okuryazar olmayan kişiler varsa ya jandarma içerisinde eğitim verilmiş ya da Halk Eğitim Merkezi bünyesinde öğretilmiştir.

Jandarma birlikleri bünyesinde kurulan Ali Okullarının amacı; askerlik görevini yerine getirmek için ordu saflarına katılan erlerin temel bilgi düzeylerini arttırmak, onlara okuma ve yazma öğretmek ve kıtada jandarma mesleğini kolluk kuvvetine uygun olarak icra etmesi için gerekli donanıma sahip olmalarını sağlamaktır. Ali Okullarında okuma ve yazma faaliyetlerinin yürütülmesi Genelkurmay Başkanlığı tarafından hazırlanan yönetmelik çerçevesinde belirlenmiştir. Jandarma Genel Komutanlığı da Er Eğitim Merkezlerinde Okuma Yazma Okulları açarak okulların faaliyette bulunduğu süreçte üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmiştir. Özellikle 1950'li yıllardan itibaren jandarma içerisinde erlere yönelik başlayan ve 1975 yılına kadar aralıksız süren eğitimlerde jandarmanın aynı zamanda bir halk eğitim faaliyeti yürüttüğüne gözlemek mümkündür. Çünkü Ali Okullarında

sadece okuma ve yazma değil vatanına, milletine bağlı, duyarlı bir birey olma, değerler eğitimi ve mesleki açıdan erleri geliştirecek farklı eğitimler verilmiştir.

Okuma Yazma Okulları ve 2000 yılında Millî Eğitim Bakanlığı ile Genelkurmay Başkanlığı iş birliğiyle gerçekleştirilen eğitim-öğretim, nitelikli ve donanımlı bir birey yetiştirmeyi hedeflemiştir. Burada erlere okuma yazmanın yanı sıra meslek anlamında kendisini geliştirmesi için spesifik kurslar açılmıştır. Okuma yazmayla birlikte iyi bir insan, vatanına milletine faydalı bir vatandaş ve terhis olduğunda meslek sahibi olan bir insan olarak evlerine dönmeleri erlerden beklenen kazanımlardır. İstatistiki verilere bakıldığında bunun başarılı olduğu açıkça görülmektedir. Nitekim Okuma Yazma Okulları, UNESCO'dan ödül almış ve ABD'li uzmanlar projeden övgü dolu sözlerle bahsetmiştir.

Bu çalışmada ordu bünyesinde ve Jandarma Teşkilatı içerisinde gerçekleşen okuma yazma eğitimi değerlendirilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin bu konuda atmış olduğu adımlar ve yaptığı faaliyetler eğitim hususunda Genelkurmay'a bağlı olan Jandarma Genel Komutanlığı'nı fazlasıyla ilgilendirmişti. Jandarmada gerçekleşen okuma yazma eğitimi ilk başlarda birliklerde kurslar aracılığıyla daha sonra jandarma okullarının yaygınlaşmasıyla okul düzeyinde gerçekleşmiştir. Jandarmada erlere verilen eğitimin içeriği okuma yazma öğretiminde çok daha fazlasıydı. Kıtalarda görev yapan erler asayişini sağlamak ve denetim yapmak amacıyla vatandaşla bir şekilde muhatap olmaktadır. Bu sebeple kültür seviyesi yüksek, zabıt varakasını tertipli şekilde doldurmasını bilen, karşısındakiyle nasıl iletişime geçeceğini öğrenmiş, saygılı jandarma eri yetiştirmek Jandarma Genel Komutanlığının benimsediği misyon arasındaydı. Burada da görüleceği üzere jandarma sadece silahlı kolluk kuvveti olmasının ötesinde kurulduğu günden bu zamana bir *halk mektebi* olma sorumluluğunu üstlenmekte ve bu uğurda faaliyet göstermeye devam etmektedir.

İntihal Taraması <i>Plagiarism Detection</i>	Bu makale intihal taramasından geçirildi. (https://intihal.net/) <i>This paper was checked for plagiarism. (https://intihal.net/)</i>
Etik Beyan <i>Ethical Statement</i>	Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. <i>There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.</i>
Yazar Katkıları <i>Author Contributions</i>	İHD (% 50) OG (% 50)
Açık Erişim Lisansı <i>Open Access License</i>	Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. <i>This work is licensed under Creative Commons AttributionNonCommercial 4.0 International License</i>

KAYNAKÇA

“1111 Sayılı Askerlik Kanununa 2 Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun”, **Kanunlar Dergisi**, C 46, Kanun No. 291, 18/07/1963.

1929 Senesi Bütün Jandarma Kıt’a ve Efrat Mekteplerinin Talim, Ders, Spor İşleri ve Tenkidi, Jandarma Matbaası, 1930, s.2-16.

Altunya, Niyazi, “Türk Silahlı Kuvvetleri Okuma Yazma Okulları (Ali Okulları: 1959-1975)”, **Yetişkin Eğitim Dergisi**, C 1, S 1, 2018, s.117-130.

Alyot, Halim, **Türkiye’de Zabıta**, Polis Akademisi Yayınları, Tıpkı Basım, Ankara 2008.

“Arap Harflerinin Kullanılmaması Hakkında Baş Vekâletin Emirleri Sureti”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 420, 1934, s.200.

“Arap Harfleriyle Yazılmış Kitapların Okunmaması”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 308, 1929, s.240.

“Arap Hurafatının Kullanılmaması Hakkında”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 290, 1929, s.49.

Armaoğlu, Fahir, **Türk Amerikan İlişkileri 1919-1997**, Kronik Yayınları, İstanbul 2019.

“Askerlik Kanunu”, **Düstur**, Tertip:3, C 8, Kanun No:1111, 1927.

Bilir, Mehmet, “Türkiye’deki Eğitim (Okuma-Yazma) Kampanyalarının Halk Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C 38, S 2, 2005, s.103-125.

Bülbül, Sudi, **Türkiye’de Halk Eğitimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1991.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, C 61, 27.7.1970.

Çağrı, Erhan, “1945-1960: Batı Bloku Ekseninde Türkiye - I”, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt 1, Ed. Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s.653-854.

Çakmak, Biray, “İzmir Jandarma Mektebi (1907-1911)”, **Miras ve Değişim: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Jandarma**, Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu vd., Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s.147-168.

Çermeli, Ahmet, Atabey, Halil, **Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi**, Cilt 1, Kozan Ofset, Ankara 2002.

Demircioğlu, İsmail, Demircioğlu, Ebru, Genç, İnanç, “Jandarma Alay Mektepleri Öğretim Programı”, **Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma**, Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu vd., Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s.117-125.

Demirel, Fatih, “Osmanlı Devleti'nde Jandarma Eğitimi: Selanik Vilayeti Jandarma Mektepleri”, **Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma**, Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu vd., Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s.185-204.

“Dilimizin Öz Türkçe Yazılması Hakkında”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 392, 1933, s.221-224.

Efradı Cedide ve Karakol Kumandanları Alay Mektepleri Ta'limatnamesi, Jandarma Matbaası, Dersaadet 1334.

“Efradın Okuması Hakkında”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 294, 1929, s.85.

Erginsoy, Adnan, **1706 sayılı Jandarma Kanununun Şerhi**, Jandarma Genel Komutanlığı, Ankara 1937.

Güçlü, Mustafa, “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Halk Eğitimi Alanında Görülen Gelişmelerin Değerlendirilmesi”, **Tarih, Sosyoloji ve Antropoloji Bağlamında İncelemeler**, Ed. Alev Duran, Gökçen Çatlı Özen, Hiper Yayın, İstanbul 2020, s.207-232.

Halıcı, Esmâ Nur, **Değişim Sürecinde Osmanlı Jandarması'nın Eğitimi Meselesi (1839-1914)**, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2019.

<http://www.radikal.com.tr/politika/asker-ocaginda-180-bin-okumaz-yazmaz-802517/>, Erişim Tarihi: 3.2.2022.

<https://unesco.org.tr/dokumanlar/egitim/okuryazarlik.pdf>, Erişim Tarihi: 10.1.2022.

<https://www.bolgegundem.com/askerde-okuryazar-oldu-449976h.htm>, Erişim Tarihi: 3.2.2022.

<https://www.haberler.com/gomec-te-mehmetciklere-okuma-yazma-belgesi-3749387-haberi/>, Erişim Tarihi: 3.2.2022.

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc042/kanuntbmmc042/kanuntbmmc04207480.pdf, Erişim Tarihi: 18.1.2022.

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c007/b040/tbmm110070400490.pdf>, Erişim Tarihi: 18.1.2022.

“J. Er Okullarında ve Bu Vaziyetteki Toplu Birliklerde Haftalık Ders Programı H.”, **Jandarma Emirnamesi**, No. 577, 1942, s.200-203.

J. Meslek Okulunda J. Erbaşlarına Okutulan Derslerin Müfredatı, Jandarma Genel Komutanlığı Matbaası, Ankara 1937.

“Jandarma Efrâd ve Zabit Mektepleri Ders Programı”, **Jandarma Evamir Mecmuası**, S 199, 1925, s.156-159.

“Jandarma Er Eğitim Birlikler”, **Jandarma Dergisi**, S 76, 1993, s.39-42.

Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyetin Hizmetinde, Jandarma Genel Komutanlığı, Ankara 1973.

“Jandarma Kanunu”, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1526.pdf>, Erişim Tarihi: 10.1.2022.

“Jandarma Karakollarında Talim Terbiye”, **Jandarma Karakol Mecmuası**, S 13, Yıl 2, 1939, s.19-26.

“Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu”, **Düştur**, Tertip:5, C. 22, Kanun No:2803, 1983.

“Jandarmada Muallimlik Sanatı”, **Jandarma Mecmuası**, C 6, 1926, s.152-161.

Karaçam, İhsan, **Jandarma ve Karakol**, Dizerkonca Matbaası, İstanbul 1954.

Karcı, Erol, “Üsküp Jandarma Karakol Kumandanları Mektebi (1904-1909)”, **Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma**, Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu vd., Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s.127-146.

Kurudayıoğlu, Mehmet, Tüzel, Sait, “21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri, Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, S 28, Şubat 2010, s.283-298.

Maarif İstatistiği Millet Mektepleri Faaliyeti 1928-35, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul 1935.

meb.gov.tr/protokoller/H30_GenelkurmayOkumaYazmaMeslekKurslari.pdf, Erişim Tarihi: 3.2.2022.

“Mekteplerin ve Ağ. Mt. nin Günlük Porgıramı”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 344, 1931, s.416-420.

“Okuma Öğrenen Erler 2 Ay Evvel Terhis Edilecek”, **Milliyet**, 25 Kasım 1958.

“Okuma Yazma Mükâfatı Kazanan Bölükler H.”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 399, 1933, s.369.

“Okuma Yazma Vesikaları Hakkında”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 418, 1934, s.189-191.

“Okur Yazar Cetvel ve Dereceleri Hakkında”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 409, 1934, s.88-89.

“Okur Yazar Efrat Yetiştirme İşinde Mükâfat Kazanan Yzb. Şükrü Ef. H.”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 391, 1933, s.187-188.

“Ordu İki Yılda 20 Milyon Ağaç Dikti”, **Milliyet**, 7 Ekim 1966.

“Ordu İkramiye Nizamnamesi”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 371, 1932, s.279-283.

“Öz Türkçe Hakkında”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 394, 1933, s.268-270.

Öz, Feyzi, **Türkiye Cumhuriyeti’nde Okuma-Yazma Seferberlikleri ve Yönetimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2002.

Öz, Feyzi, **Uygulamalı İlkokuma Yazma Öğretimi**, Anı Yayıncılık, Ankara 1998.

Özgen, Cenk, **Türkiye’de Zorunlu Askerlik ve Profesyonel Ordu**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

P. ve Gedikli Erbaş Okulunda J. Erbaşlarına Okutulan Derslerin Müfredat Programı, Jandarma Genel Komutanlığı Matbaası, Ankara 1937.

Rumeli Vilayat-ı Selâse'de Jandarma Teşkilatı, Dersaadet 1338.

“Şûrâ Yedek Subay Tasarısını El Aldı”, **Milliyet**, 18 Ağustos 1958.

Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği, Deniz Basımevi, İstanbul 1961.

“Türk Silâhlı Kuvvetleri Okuma Yazma Okulu Yönetmeliği”, **Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi**, C 24, S 1165, 7 Ağustos 1961, s.103-115.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Kararlar Daire Başkanlığı, 163-68-10/17.01.1962.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Kararlar Daire Başkanlığı, 163-62-12/08.12.1962.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Kararlar Daire Başkanlığı, 157-32-2/14.12.1960.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Kararlar Daire Başkanlığı, 156-10-18/03.08.1960.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Kararlar Daire Başkanlığı, 154-63-20/21.11.1959.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Kararlar Daire Başkanlığı, 153-45-19/15.08.1959.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Muamelat Genel Müdürlüğü, 51-336-5/11.08.1923.

Yamaner, Şerafettin, **Atatürkçü Düşüncede Ulusal Eğitim**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1999.

“Yazıların Öz Türkçe Yazılması Hakkında”, **Jandarma Emirler Mecmuası**, No: 380, 1932, s.402.

“Yeni Harflerle Tedrisat”, **Jandarma Emirleri Mecmuası**, No: 284, 1928, s.477-478.

“Zorunlu İlköğrenim Çağı Dışında Kalmış Okuma-Yazma Bilmeyen Vatandaşların, Okur-Yazar Duruma Getirilmesi veya Bunlara İlkokul Düzeyinde Eğitim - Öğretim Yapıtırılması Hakkında Kanun”, **Düştur**, Tertip:5, C 22, Kanun No:2841, 1983.

EKLER

Ek-1. 1930'lu Yıllar Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) Propaganda Afişi.

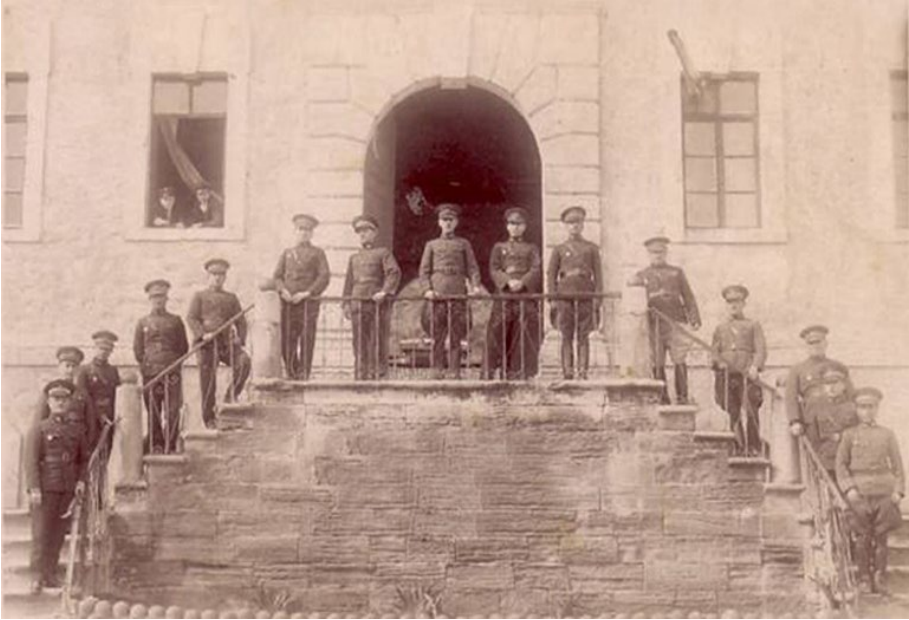

Ek-4. Silvan Jandarma Okuma Yazma Okulu (**Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyetin Hizmetinde**, Jandarma Genel Komutanlığı, Ankara 1973).

308

Ek-5. Çanakkale 116. Jandarma Eğitim Alay Komutanlığı/Ders Öğretmenleri ve Okul Komutanları (1970'li yıllar).

Ek-6. Çanakkale 116. Jandarma Eğitim Alay Komutanlığı Eğitim Gören Erler (1950'li yıllar).

Ek-7. Silvan Jandarma Okuma Yazma Okulu Eğitimi Gören Erler (**Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyetin Hizmetinde**, Jandarma Genel Komutanlığı, Ankara 1973).

Ek-8. Çanakkale Jandarma Okuma Yazma Okulu Eğitim Gören Erler ve Ders Öğretmeni Aynı Karede (Görsel <https://www.necmimola.com/kariyerim/ o-simdi-askercanakkale-jandarma-okuma-yazma-okulu/> adlı internet sitesinden alınmıştır.)

